

KOMMUNAL- OG
MODERNISERINGSDEPARTEMENTET

Rapport

Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Mai 2014

ISSN 0809-4071

Forord

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) legger med dette fram sin vårrapport for 2014. Rapporten tar sikte på å gi informasjon om utviklingen i kommuneøkonomien de siste årene med særlig vekt på den økonomiske situasjonen i 2013.

Tallmaterialet fra Revidert nasjonalbudsjett 2014 er ikke innarbeidet i rapporten.

I kapittel 1 legger utvalget fram sin forståelse av den aktuelle situasjonen i kommuneøkonomien.

Kapittel 2 er en oppdatert beskrivelse av utviklingen i kommuneøkonomien og kommunale tjenester.

Omtalen av økonomien og tjenestene i 2013 er i hovedsak basert på ureviderte KOSTRA-tall for 2013, publisert 17. mars 2014, foreløpige nasjonalregnskapstall, publisert 12. februar 2014, samt foreløpige tall for offentlige og kommunale finanser, publisert 21. februar 2014.

Til det første konsultasjonsmøtet mellom staten og kommunesektoren i 2014 (avholdt 4. mars 2014) la TBU fram ett notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren og ett notat om hvordan den demografiske utviklingen anslås å påvirke kommunesektorens utgifter. Disse notatene er gjengitt som kapittel 3 og 4 i denne rapporten.

De faglige begrepene i denne rapporten er forklart i vedlegg 7.

Utvalgets rapporter fra 1998 og framover er lagt ut på utvalgets nettside (regjeringen.no/tbu).

Innhold

Kapitler

1	Utvalgets situasjonsforståelse.....	1
2	Utviklingen i kommuneøkonomien og tjenestene de siste årene.....	2
2.1	Inntektsutviklingen i 2013.....	2
2.2	Kommunesektorens størrelse	3
2.3	Aktivitets - og inntektsutviklingen de siste årene.....	4
2.4	Endring i kommunesektorens omfang over en lengre periode (1990-2013).....	6
2.5	Nettofinansinvesteringer og økning i netto gjeld.....	7
2.6	Netto driftsresultat.....	8
2.7	Utviklingen i tjenestetilbud.....	10
3	Den økonomiske situasjonen i kommunesektoren.....	18
3.1	Utviklingen i netto driftsresultat.....	18
3.2	Utviklingen i inntekter, aktivitet og underskudd.....	20
3.3	Utvalgets situasjonsforståelse.....	21
4	Demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter.....	23
4.1	Sammendrag.....	23
4.2	Demografisk utvikling.....	24
4.3	Metode for beregning av mer- og mindreutgifter.....	25
4.4	Beregnete mer- og mindreutgifter i 2015 knyttet til den demografiske utviklingen.....	27
4.5	Mer- og mindreutgifter knyttet til den demografiske utviklingen i 2013 – oppdaterte beregninger.....	29

Vedlegg

Vedlegg 1	Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen 2010-2013. Nasjonalregnskapets gruppering.....	33
Vedlegg 2	Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner 2013. Kommuner og fylkeskommuner.....	36
Vedlegg 3	Statlige overføringer til kommunesektoren i 2013 og 2014.....	37
Vedlegg 4	Kommuneregnskapets og nasjonalregnskapets gruppering.....	41
Vedlegg 5	Kostnadsdeflator for kommunene.....	44
Vedlegg 6	Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner.....	45
Vedlegg 7	Definisjonskatalog.....	46
Vedlegg 8	Utvalgets mandat og sammensetning.....	53

Kapittel

1 Utvalgets situasjonsforståelse

Realveksten i kommunesektorens inntekter ble 1,5 prosent i 2013, mens veksten i de frie inntektene ble 0,9 prosent. Veksten i samlede inntekter var lavere enn gjennomsnittet for perioden 2005-2012, men inntektsveksten ble høyere enn det som ble lagt til grunn i budsjettoplegget for 2013 (1,1 prosent). Høyere inntektsvekst enn forutsatt har sammenheng med god skatteinntang, både for inntekts- og formuesskatt og eiendomsskatt.

I de senere årene har aktivitetsveksten i kommunesektoren vært lavere enn inntektsveksten. Den relativt lave aktivitetsveksten skyldes nedgang i investeringene, mens sysselsettingsveksten har vært mer på linje inntektsveksten. I 2013 var sysselsettingsveksten noe lavere enn inntektsveksten, samtidig som det var en viss vekst i investeringene.

Et høyt investeringsnivå og lånefinansiering knyttet til dette har bidratt til at gjeldsnivået i kommunesektoren har økt kraftig siden 2006. Netto gjeld utgjorde 44 prosent av inntektene ved utgangen av 2012. Deler av gjelden er knyttet til gebyrfinansierte tjenester og rentekompensasjonsordninger. Den renteeksponerte delen av gjelden utgjorde om lag 30 prosent av inntektene ved utgangen av 2013, mot 9 prosent ved utgangen av 2006. Rentenivået er for tiden svært lavt, og gjeldsoppbyggingen bidrar til at kommunesektorens økonomi blir mer sårbar for framtidige renteøkninger.

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. I 2013 fikk kommunesektoren som helhet et netto driftsresultat på 2,9 prosent av inntektene, som er noe lavere enn i 2012. I fylkeskommunene økte netto driftsresultat i 2013, mens kommunene fikk en liten nedgang.

Ved beregning av netto driftsresultat er det pensjonskostnadene, ikke de løpende pensjonspremiene, som har resultateneffekt. I 2013 var netto premieavvik negativt, mens det i perioden 2003-2012 i gjennomsnitt utgjorde 0,8 prosent av inntektene. Det negative netto premieavviket bidro til en svak reduksjon i akkumulert premieavvik.

Det ble opprettet flere barnehageplasser i 2013, og det kan se ut til at dekningsgradene har stabilisert seg på om lag 96 prosent for de eldste barna (3-5 år) og 80 prosent for de yngste (1-2 år). Antall elever som mottar spesialundervisning ble redusert i 2013, etter flere år med kraftig økning. Innen pleie og omsorg økte antall årsverk med 2600 i 2013 og det ble fortsatt flere yngre brukere. De yngre brukerne, som i gjennomsnitt er mer ressurskrevende enn de eldre, utgjorde 44 prosent av brukerne i hjemmetjenesten i 2013. Videre synes institusjonstilbudet å bli kvalitativt bedre ved at det utføres flere lege- og fysioterapiårsværk per beboer. I videregående opplæring var det en økning i antall lærlinger.

Sett i forhold til anslag på inntekter i 2013 i Revidert nasjonalbudsjett 2013, innebærer det vedtatte budsjettoplegget for 2014 en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 7,3 mrd. kroner og en reell vekst i de frie inntektene på 5,5 mrd. kroner. Det er da tatt hensyn til behandlingen i Stortinget, som medførte at anslaget for veksten i kommunesektorens samlede inntekter ble nedjustert med 0,2 mrd. kroner sammenliknet med tilleggsproposisjonen. Nedjusteringen må blant annet ses i sammenheng med at en økning i kontantstøttesatsen for alle ettåringer anslås å redusere etterspørselen etter barnehageplasser. I forhold til anslag på regnskap for 2013 innebærer forslaget en reell vekst i samlede og frie inntekter på henholdsvis 5,4 og 3,6 mrd. kroner.

Også i 2014 vil den demografiske utviklingen med flere barn i barnehage- og skolealder og flere eldre trekke i retning av økte utgifter i kommunesektoren. Noen av merutgiftene knyttet til demografi vil dekkes av gebyrer og øremerkede tilskudd. I forhold til inntektsanslaget i Revidert nasjonalbudsjett 2013 legger budsjettoplegget for 2014 opp til en vekst i frie inntekter som er høyere enn merutgifter knyttet til demografi og økte pensjonskostnader. Effektivisering og omstilling av tjenesteproduksjonen vil kunne gi ytterligere forbedringer i innbyggernes tjenestetilbud.

2 Utviklingen i kommuneøkonomien og tjenestene de siste årene

Tabell 2.1 Utviklingen i kommuneøkonomien 1990-2013

	1990- 2001 ¹	2002- 2005 ¹	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ⁴	2013 ⁷
A. Kommunesektorens størrelse i landets økonomi										
Kommunalt konsum, pst. av BNP for Fastlands-Norge	15,3	12,9	12,3	12,0	12,6	13,6	13,8	14,1	14,0	14,0
Inntekter i kommunesektoren, pst. av BNP for Fastlands-Norge	20,5	16,4	16,2	15,7	15,9	17,4	17,6	17,9	18,1	18,1
Utførte timeverk i kommunesektoren, pst. av landet	18,5	15,1	14,6	14,4	14,4	15,0	15,3	15,4	15,4	15,5
Sysselsatte personer i kommunesektoren, pst. av landet	22,5	19,2	18,7	18,3	18,2	18,7	19,1	19,3	19,2	19,3
B. Endring i BNP og indikatorer for kommuneøkonomien										
BNP for Fastlands-Norge, pst. volumendring	3,1	2,9	4,8	5,3	1,5	-1,6	1,7	2,6	3,4	2,0
Inntekter i kommunesektoren, reell endring, pst. ²⁾	2,2	2,2	5,6	1,2	1,3	4,0	2,5	2,3	2,0	1,5
Kommunal deflator, pst. endring	3,5	3,4	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,5	3,6
Frie inntekter i pst. av samlede inntekter ⁵⁾	73,8	71,7	69,1	67,7	67,0	67,6	68,2	75,9	76,5	76,0
Frie inntekter og momskompensasjon, prosent av inntekter	73,8	74,0	73,0	71,8	71,4	71,9	72,6	80,0	80,4	80,3
Frie inntekter, reell endring fra året før, pst.	0,9	1,2	6,2	-0,7	0,0	3,0	2,3	1,1	2,0	0,9
Aktivitetendring i kommunesektoren, prosent endring ⁶⁾	2,7	0,7	2,7	4,0	3,0	5,3	0,7	1,3	1,0	1,1
Utførte timeverk i kommunesektoren, pst. endring	1,7	0,1	1,2	2,9	3,3	2,3	2,0	2,7	1,9	1,2
Bruttoinvesteringer, pst. volumendring	5,4	1,0	9,2	14,6	3,1	10,0	-2,3	-3,1	-1,6	0,6
Bruttoinvesteringer i pst. av inntekter	10,5	12,1	11,5	13,0	13,1	13,3	13,9	13,3	12,6	12,9
Netto driftsresultat i pst. av driftsinntekter	2,7	1,7	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5	3,1	2,9
Nettofinansinvesteringer, pst. av inntekter	-1,3	-5,2	0,3	-4,4	-8,6	-6,8	-6,8	-5,0	-4,3	-4,3
Netto gjeld, i pst. av inntekter ³⁾	20,3	17,4	19,7	20,2	31,7	34,2	38,7	41,5	42,9	43,9

- 1) Gjennomsnitt over perioden. Tallene fra 2002 er påvirket av overføring av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten fra 1. januar 2002. Denne funksjonsendringen førte til at kommunesektorens omfang ble redusert fra 2002. I del B av tabellen er inntekts- og aktivitetsvekst korrigert for sykehusoverdragelsen.
- 2) Innenfor kommuneopplegget. Ved beregning av inntektsvekst er det korrigert for oppgaveendringer, blant annet sykehusreformen i 2002. Inntektsveksten er eksklusive ekstraordinært vedlikeholdstilskudd i 2009.
- 3) Gjeldstallene er basert på tall for 4. kvartal fra finansielle sektorbalanser publisert av Statistisk sentralbyrå. Fordringer og gjeld knyttet til skatter er holdt utenom.
- 4) Tallene for 2013 er basert på foreløpige nasjonalregnskapstall publisert av Statistisk sentralbyrå 12. februar 2014 og foreløpige tall for offentlige og kommunale finanser, publisert 21. februar 2014.
- 5) Kommuneopplegget for 2011 innebar overgang til rammefinansiering av barnehager. Sammen med innlemming av enkelte andre øremerkede ordninger bidro dette til å øke andelen frie inntekter med om lag 8 prosentpoeng fra 2010 til 2011.
- 6) Beregnet aktivitetsvekst i 2009 og 2010 er medregnet det ekstraordinære vedlikeholdstilskuddet i 2009.
- 7) Foreløpige tall, jf. note 4.

2.1 Inntektsutviklingen i 2013

Tabell 2.2 viser den anslåtte realveksten i 2013 i kommunesektorens inntekter på ulike tidspunkter. Anslagene bygger på beregninger i tilknytning til nasjonalbudsjettene.

I Revidert nasjonalbudsjett 2013 ble den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter fra 2012 til 2013 anslått til 4,9 mrd. kroner. Oppjusteringen var blant annet knyttet til nedjustert deflator knyttet til at anslaget for lønnsveksten ble satt ned fra 4 til 3½ pst. Lavere kostnadsvekst bidrar isolert sett til å øke den reelle inntektsveksten i sektoren.

Tabell 2.2 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2013. Anslag på ulike tidspunkt. Mrd. 2012-kroner og prosentvis vekst (anslag på regnskap)

	Samlede inntekter		Frie inntekter	
	Mrd.	Pst.	Mrd.	Pst.
Nasjonalbudsjettet 2013	4,1	1,1	2,3	0,8
Revidert nasjonalbudsjett 2013	4,9	1,3	2,4	0,8
Nasjonalbudsjettet 2014	6,7	1,8	4,2	1,4
Oppdatert anslag	5,8	1,5	2,7	0,9

I Nasjonalbudsjettet 2014 ble skatteanslaget for 2013 økt med 1,8 mrd. kroner i forhold til anslaget i revidert nasjonalbudsjett, særlig knyttet til en forholdsvis god vekst i forskuddstrekk. Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter ble etter dette anslått til 6,7 mrd. kroner (1,8 pst.), mens de frie inntektene ble anslått å øke reelt med 4,2 mrd. kroner (1,4 pst.). Anslaget på inntektsutviklingen ble basert på et anslag på den kommunale deflatoren på 3,0 prosent, det samme som lagt til grunn i Revidert Nasjonalbudsjett 2013.

Tilleggsproposisjonen for statsbudsjettet 2014 fra den nye Regjeringen Solberg ble lagt fram 8. november 2013. Det ble ikke lagt fram ny informasjon om kommunesektorens inntekter i 2013.

Med grunnlag i oppdaterte regnskapstall for 2013 anslås realveksten i kommunesektorens inntekter til 1,5 prosent i 2013 i denne rapporten, mens veksten i de frie inntektene anslås til 0,9 prosent. Det er da innarbeidet at skatt på inntekt og formue ble om lag ½ mrd. kroner lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2014, mens inntekter fra eiendomsskatt ble noe høyere enn forutsatt. Anslaget på inntektsutviklingen fra 2012 til 2013 er basert på et anslag på den kommunale deflatoren på 3,6 prosent, som er 0,6 prosentpoeng høyere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2014. Oppjusteringen av deflatoren skyldes høyere årslønnsvekst og høyere prisvekst ved kjøp av varer og tjenester enn forutsatt, samt økte pensjonskostnader.

2.2 Kommunesektorens størrelse

Kommunesektoren forvalter en betydelig del av de økonomiske ressursene i norsk økonomi, jf. del A av tabell 2.1. Målt i forhold til BNP for Fastlands-Norge utgjør kommunesektorens inntekter om lag 18 prosent både i 2012 og 2013. Tabell 2.1 viser videre at målt i løpende priser har kommunalt konsum som andel av BNP for Fastlands-Norge holdt seg i underkant av 13 prosent i perioden 2002-2008, for så å øke til rundt 14 prosent etter 2009.

Målt i forhold til totalt antall utførte timeverk i norsk økonomi falt den kommunale sysselsettingsandelen svakt fram til 2008, da andelen var 14,4 prosent. De siste 4 årene har timeverksandelen økt svakt og anslås å utgjøre 15,5 prosent i 2013. Siden en relativt stor andel av de kommuneansatte jobber deltid, er kommunesektorens andel av totalsysselsettingen større målt i personer enn i timeverk. Målt i antall personer anslås den kommunale sysselsettingsandelen til vel 19 prosent etter 2010, det samme som i 2002.

Økningen i kommunesektorens størrelse i 2009 og 2010 målt i forhold norsk økonomi må ses på bakgrunn av styrkingen av kommuneøkonomien gjennom 2009 og konjunkturnedgangen i næringslivet i 2009 og tiltakene mot finanskrisen.

Selv om aktiviteten i næringslivet har tatt seg opp igjen etter 2009 har kommunesektorens andel av norsk økonomi holdt seg oppe eller økt etter 2009. Målt ved utførte timeverk og kommunalt

konsum i 2012 og 2013 har den kommunale andelen vist en svak økning siden 2009. Målt ved inntektene som andel av BNP for fastlands-Norge er økningen i den kommunale andelen noe større. Inntektsandelen har økt til tross for at realveksten i kommunesektorens inntekter ikke har vært høyere enn BNP for fastlands-Norge i perioden 2009-2013, jf. figur 2.2. Dette har flere forklaringer, blant annet at det de siste årene har vært flere reformer med tilførsel av inntekter til kommunesektoren (forvaltningsreform i 2010, samhandlingsreform i 2012) der reformene betraktes som oppgaveendringer og holdes utenom den beregnede realveksten i kommunesektorens inntekter. Et annet moment som over tid trekker opp den kommunale inntektsandelen er høyere prisvekst på kommunal tjenesteyting enn gjennomsnittet for norsk økonomi, jf. nærmere omtale i avsnitt 2.4.

2.3 Aktivitets- og inntektsutviklingen de siste årene

For å måle den samlede aktivitetsutviklingen i kommunesektoren benyttes en indikator der endring i sysselsetting (timeverk), endring i produktinnsats (faste priser) og endring i brutto realinvesteringer (faste priser) veies sammen. Aktivitetsindikatoren gir uttrykk for ressursbruken knyttet til løpende tjenesteproduksjon og nyinvesteringer i sektoren.

Figur 2.1 viser aktivitetsvekst og inntektsvekst for kommuneforvaltningen etter 2002, dvs. etter at sykehusene ble flyttet fra fylkeskommunene til staten. Det framgår av figur 2.1 at det særlig var høy aktivitetsvekst i perioden 2006-2009, ifølge tabell 2.1 drevet både av høy vekst i kommunal sysselsetting og høy vekst i investeringene.

Figur 2.1 Aktivitets- og inntektsutviklingen i kommunesektoren 2002–2013. Prosentvis volumendring fra året før

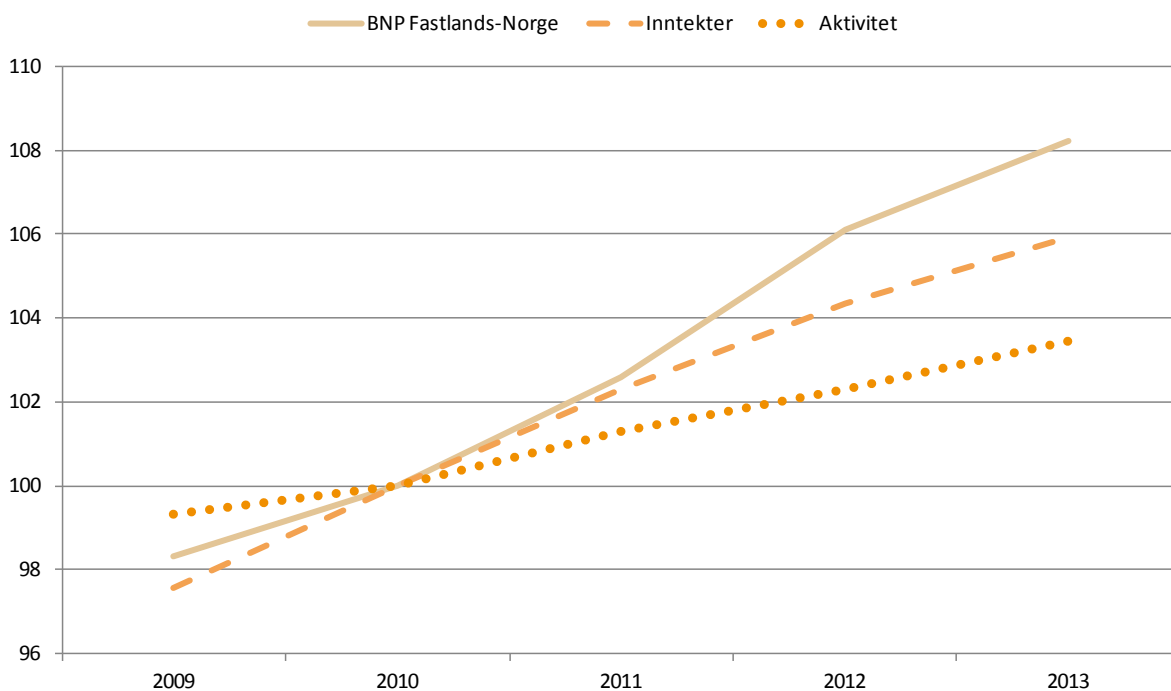
Særlig for årene 2007 og 2008 bidro høyere aktivitetsvekst enn inntekstvekst til store og økende budsjettunderskudd i sektoren. For måling av utslaget på underskuddet i 2009 er seriene i figur 2.1 ikke helt sammenliknbare fordi aktivitetsveksten er medregnet ekstraordinært

vedlikeholdstilskudd som følge av tiltak mot finanskrisen i 2009, mens dette tilskuddet er holdt utenom den beregnede inntektsveksten.

Det framgår av figur 2.1 at det har vært en klar avdemping i aktivitetsveksten i kommuneforvaltningen i årene etter 2009. Det er anslått en aktivitetsvekst på 0,7 prosent i 2010 og drøyt 1 prosent årene etter 2010. Oppbremsingen i veksten i aktiviteten var særlig knyttet til lavere vekst i bruttorealinvesteringene fram til 2012, jf. tabell 2.1 Aktivitetsveksten fra 2012 til 2013 anslås foreløpig til 1,1 prosent, hvorav veksten i utførte timeverk anslås til 1,2 prosent, jf. tabell 2.1. Antall sysselsatte personer i kommuneforvaltningen steg med 1,4 prosent i 2013 ifølge de foreløpige nasjonalregnskapstallene. Den moderate aktivitetsveksten i 2013 er altså drevet av oppbremsing av sysselsettingsveksten i kommunene og ikke bare av lavere investeringsvekst som de foregående årene. Sysselsettingsveksten i 2013 var lavere enn inntektsveksten.

Veksten i investeringene i kommunesektoren i 2013 anslås foreløpig til 0,6 prosent målt i faste priser, dvs. en svak stigning etter tre år med en svak reduksjon. Målt i verdi steg utgiftene til bruttoinvesteringer med drøyt 8 prosent. Den høye verdiveksten på kommunale investeringer er knyttet til avvikling av fritak for merverdiavgift på offentlige veganlegg fra 1. januar 2013. Disse økte kostnadene for kommunene skal være motsvart av tilsvarende økning i momskompensasjon.

Figur 2.2 illustrerer utviklingen i BNP for Fastlands-Norge og inntekts- og aktivitetsutviklingen i kommuneforvaltningen etter finanskrisen i 2009. Av figur 2.2 framgår det at etter finanskrisen har realveksten i kommunesektorens inntekter vært litt lavere enn volumveksten i BNP for Fastlands-Norge. I denne perioden har aktivitetsveksten vært lavere enn inntektsveksten, særlig på grunn av lavere vekst i investeringene og fra 2013 også en moderat vekst i kommunal sysselsetting.

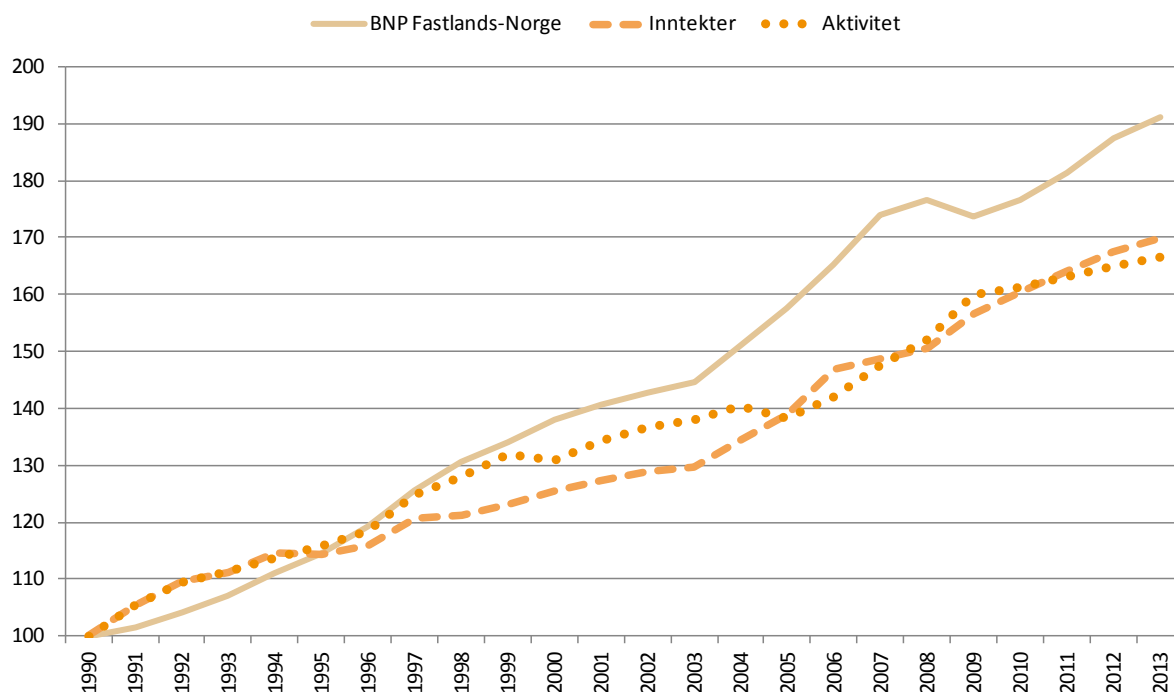

Figur 2.2 Utvikling i BNP Fastlands-Norge, reell utvikling i inntekter og aktivitet i kommuneforvaltningen i perioden 2009-2013. Volumindekser med 2010 = 100

2.4 Endring i kommunesektorens omfang over en lengre periode (1990-2013)

Figur 2.3 illustrerer noen hovedtall for utviklingen i kommuneøkonomien over en lengre periode, dvs. over perioden 1990-2013. Det framgår at samlet for de siste 23 årene har BNP for fastlands-Norge vokst sterkere enn aktiviteten og realinntektene i kommunesektoren. I perioden 1990-2013 økte BNP for fastlands-Norge med 2,9 prosent som årlig gjennomsnitt, mens inntektene til kommuneforvaltningen økte med 2,3 prosent pr. år i samme periode. Tallseriene for inntekter og aktivitet i kommunesektoren i figur 2.3 er korrigert for sykehusoverdragelsen til staten i 2002.

Et viktig formål med å tilføre kommunesektoren økte inntekter er å legge til rette for økt velferd og forbedret tjenestetilbud til landets innbyggere. Økt bruk av innsatsfaktorer, finansiert av økte inntekter, er ikke den eneste kilden til økt tjenesteproduksjon i kommunesektoren. Som i andre sektorer vil det over tid være en viss produktivitetsøkning i produksjon av kommunale tjenester. På den annen side er kommunal tjenesteproduksjon mer arbeidsintensiv enn økonomien for øvrig og det er vanlig å anta at effektivitetsutviklingen i denne typen tjenesteytende næringer, både i privat og offentlig sektor, er lavere enn i vareproduksjon. Produktivitetsveksten i denne type næringer er også vanskelig å måle. Volumutviklingen i tjenestetilbudet til innbyggerne vil ventelig ligge et sted mellom bnp-kurven og inntektskurven i figur 2.3.

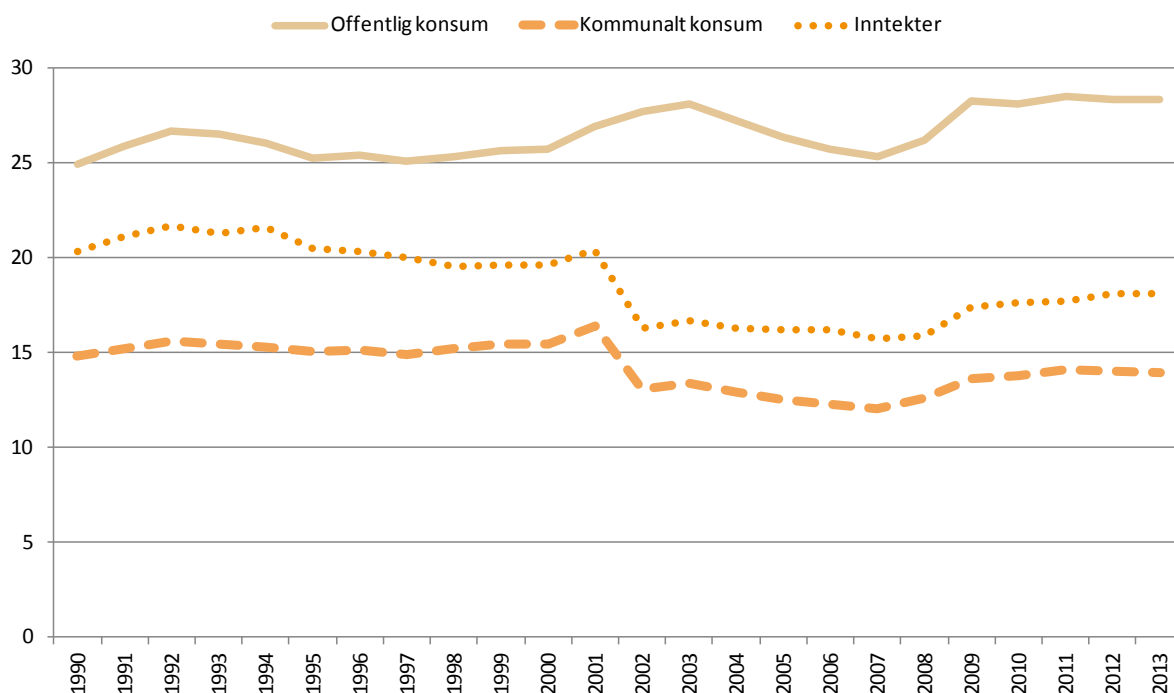

Figur 2.3 Inntekts- og aktivitetsutviklingen i kommunesektoren 1990-2013. Utviklingen i BNP for Fastlands-Norge. Volumindekser med 1990 = 100

Forholdsvis svak produktivitetsvekst kan være en medvirkende årsak til at kommunesektorens andel av norsk økonomi, dvs. kommunesektorens inntekter og kommunalt konsum i prosent av BNP for Fastlands-Norge, ikke er redusert, til tross for at realinntektene til og aktiviteten i kommunesektoren har steget mindre enn BNP for fastlands-Norge, jf. figur 2.4. Dersom en tar hensyn til overføringen av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten i 2002, var

kommunalt konsum som andel av BNP for Fastlands-Norge om lag uendret fra 1990 og fram til 2008, og har deretter vært litt stigende.

Konstante eller stigende andeler for kommunale inntekter og kommunalt konsum, til tross for lavere inntekts- enn BNP-vekst, skyldes i stor grad at kostnadsveksten for kommunal tjenesteyting jevnt over er høyere enn prisveksten på BNP, jf. momentene i de to foregående avsnittene. I tillegg har det over tid vært reformer der kommunesektoren er blitt tilført økte inntekter og oppgaver, men der disse inntektene holdes utenom den beregnede inntektsveksten, for eksempel forvaltningsreformen i fylkeskommunene i 2010 og samhandlingsreformen i 2012.

Figur 2.4. Offentlig konsum, kommunalt konsum og kommunesektorens inntekter som prosent andel av BNP for Fastlands-Norge. 1990-2013

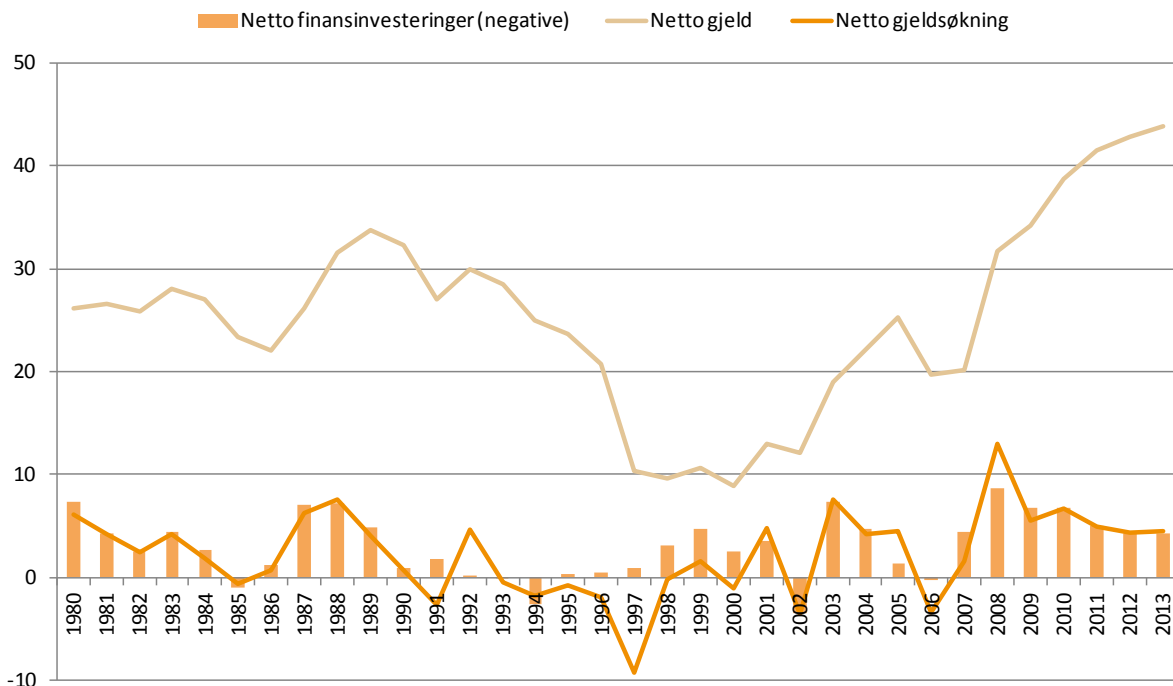
2.5 Nettofinansinvesteringer og økning i netto gjeld

Nettofinansinvesteringer (tidligere benevnt overskudd før lånetransaksjoner) er i nasjonalregnskapet definert som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens lån og avdrag er holdt utenom.

Nettofinansinvestering, med tillegg for eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringer.

Kommunesektoren har de senere årene hatt betydelige underskudd, dvs. negative nettofinansinvesteringer, og det er særlig det høye nivået på bruttoinvesteringene som har bidratt til store underskudd. Fra 2011 har underskuddet avtatt noe målt i prosent av inntektene. Nettofinansinvesteringene var -18 mrd. kroner i 2011, -17 mrd. kroner i 2012 og anslås til -18 mrd. kroner i 2013. Målt i prosent av inntektene tilsvarer dette et underskudd på hhv. 5,0 prosent i 2011 og 4,3 prosent i 2012 og i 2013. De nevnte tallene for 2013 er basert på foreløpig statistikk for offentlige finanser publisert i februar 2014. Tall fra KOSTRA publisert i mars 2014

kan indikere at underskuddet vil bli revidert noe opp ved neste publisering av offentlige finanser.

Figur 2.5 Nettofinansinvesteringer (negative), nettogjeld og netto gjeldsøkning i kommuneforvaltningen. Prosent av inntekter

Figur 2.5 viser utviklingen i netto gjeld (brutto gjeld fratrukket brutto fordringer), basert på statistikken for finansielle sektorregnskaper (Statistisk sentralbyrå). Som følge av store negative nettofinansinvesteringer de siste årene har netto gjeld steget til over 40 prosent av inntektene i 2011 og 2012. Dette er høyere enn gjeldsnivået på slutten av 1980-tallet. Gjennom 1990-årene falt nettogjelden kraftig til rundt 10 prosent av inntektene, noe som blant annet skyldtes flere år med positive omvurderinger av fordringsposter.

Selv om nettogjelden i kommuneforvaltningen har steget til over 40 prosent av inntektene er den samlede rentebelastende gjelden lavere enn dette. Deler av lånene er knyttet til tjenester der avdrag og rente finansieres gjennom kommunale gebyrer, slik som gebyrer knyttet til vann, avløp og renovasjon. Videre er det slik at staten dekker rentekostnader og noen avdrag på kommunale skole-, kirke og sykehjemsinvesteringer og til transporttiltak i fylkene. Samlet rentebelastende netto gjeld for kommunesektoren ved utgangen av 2013 utgjorde om lag 30 pst. av inntektene. Basert på dette anslaget vil en endring i det generelle rentenivået på 1 prosentpoeng endre kommunesektorens årlige netto renteutgifter med om lag 1¼ mrd. kroner. Kommunesektoren har imidlertid også betydelige pensjonsmidler plassert i fond (livselskaper og andre pensjonsinretninger), som motsvares av tilsvarende pensjonsforpliktelser. Sektoren har på dette området fordel av høyere rente.

2.6 Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er utvalgets hovedindikator for den økonomiske balansen i kommuner og fylkeskommuner. Netto driftsresultat viser årets driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt, og er et uttrykk for hva kommuner og fylkeskommuner har til disposisjon til avsetninger og investeringer. Over tid bør netto driftsresultat for kommunesektoren under ett utgjøre om

lag 3 prosent av inntektene. Kravet vil variere fra kommune til kommune, særlig knyttet til graden av lånefinansiering i den enkelte kommune. Utviklingen i driftsresultatet fra 2004 til 2013 framgår av tabell 2.3.

Tabell 2.3 Netto driftsresultat og brutto driftsresultat eksklusive avskrivninger i prosent av inntekter

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kommunesektoren									
Brutto driftsresultat	5,4	7,4	5,1	3,8	4,8	5,5	5,5	6,0	5,6
Netto driftsresultat	3,6	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5	3,1	2,9
Kommunene utenom Oslo									
Brutto driftsresultat	5,8	7,5	5,4	4,1	5,0	5,3	5,6	5,9	5,6
Netto driftsresultat	3,5	5,2	1,9	-0,6	2,7	2,1	1,8	2,6	2,4
Fylkeskommunene									
Brutto driftsresultat	4,8	6,9	5,0	3,3	5,9	10,2	7,1	8,0	8,5
Netto driftsresultat	4,0	5,3	4,0	2,9	4,5	8,8	5,5	5,2	6,0
Oslo kommune									
Brutto driftsresultat	4,0	7,7	3,6	2,3	1,8	0,6	3,1	3,4	1,9
Netto driftsresultat	3,6	8,0	4,6	3,9	3,2	1,1	3,1	3,6	1,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå

De seneste årene har netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet vært relativt stabilt, og gjennomsnittet for årene 2009-2012 var knapt 3 prosent. Netto driftsresultat har vært vesentlig høyere i fylkeskommunene enn i kommunene. Fylkeskommunene hadde et særlig høyt netto driftsresultat i 2010, noe som skyldes engangseffekter av forvaltningsreformen. I tillegg ser det ut til at reformen har bidratt til permanent høyere netto driftsresultat sammenliknet med perioden før 2010.

Den foreløpige regnskapsstatistikken viser at netto driftsresultat i kommunene utenom Oslo ble redusert i 2013, fra 2,6 prosent av inntektene i 2012 til 2,4 prosent i 2013. I Oslo kommune ble netto driftsresultat redusert fra 3,6 prosent av inntektene i 2012 til 1,7 prosent i 2013. Svekkelsen av kommunenes netto driftsresultat har sammenheng med at driftsutgiftene økte raskere enn driftsinntektene (redusert brutto driftsresultat), men dette ble i noen grad motvirket av reduksjon i netto finansutgifter. Reduksjonen i netto finansutgifter har sammenheng med lavere renter på lån og god avkastning på finansielle plasseringer.

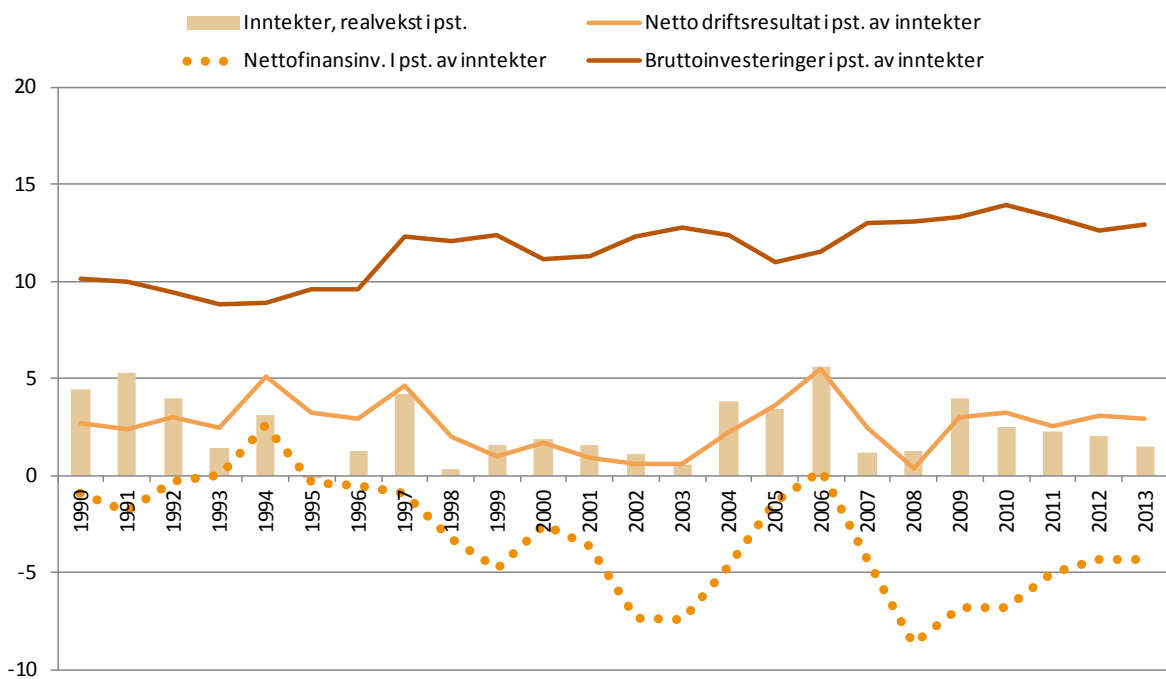
Fylkeskommunene fikk en betydelig økning i netto driftsresultat, fra 5,2 prosent av inntektene i 2012 til 6 prosent i 2013. Økningen skyldes en kombinasjon av økt brutto driftsresultat og reduserte netto finansutgifter, trolig som følge av lavere lånerenter. I 2010 steg driftsresultatene i fylkeskommunene kraftig som følge av forvaltningsreformen, som blant annet innebar at ansvaret for store deler av riksvegnettet ble overført fra staten. Det kan se ut som denne økningen i 2010 i noen grad var av engangskarakter.

For kommunesektoren som helhet anslås netto driftsresultat til 2,9 prosent av inntektene i 2013, som er noe lavere enn i 2012.

Figur 2.6 viser utviklingen i kommunesektorens netto driftsresultat, realveksten i kommunesektorens inntekter, utviklingen i nettofinansinvesteringer, samt bruttoinvesteringene som andel av inntektene over perioden 1990-2013. Netto driftsresultat og inntektsutviklingen

har i stor grad variert i takt. Likevel har det vært en tendens til økende budsjettunderskudd målt ved nettofinansinvesteringene. Dette skyldes i stor grad at investeringene har økt som andel av inntektene. Første halvdel av 1990-tallet utgjorde bruttoinvesteringene om lag 10 prosent av inntektene, men etter dette steg investeringsandelen til over 13 prosent i perioden 2008-2011. Målt som andel av inntektene lå investeringene fortsatt på et forholdsvis høyt nivå i 2013, på knapt 13 prosent, som innebærer en viss nedgang fra et toppnivå på 13,9 prosent i 2010.

Ved beregning av netto driftsresultat er det pensjonskostnadene, ikke de løpende pensjonspremiene, som har resultat effekt. Premieavvik er pensjonspremien fratrukket pensjonskostnader I tillegg til årets pensjonskostnad kostnadsføres en andel av tidligere års premieavvik. For kommunesektoren som helhet var netto premieavvik lite i omfang i 2013, mens gjennomsnittet for perioden 2003-2012 var 0,8 prosent. Nye premieavvik dekkes inn i løpet av 10 år, mot 15 år for avvik som oppsto før 2011.

Figur 2.6 Utviklingen i kommunesektorens inntekter (prosentvis volumendring fra året før) 1990-2013, sammenliknet med utviklingen netto driftsresultat (i prosent av driftsinntekter) og bruttoinvesteringer og nettofinansinvesteringer (i prosent av inntekter)

2.7 Utviklingen i tjenestetilbudet

I dette kapittelet redegjøres det for befolkningsutviklingen og en del sentrale indikatorer for utviklingen i de kommunale velferdstjenestene i løpet av 2013 og for perioden 2008 til 2013.

Tallene er hentet fra KOSTRA, der foreløpige tall ble publisert 17. mars 2014, IPLOS og Grunnskolen informasjonssystem (GSI). Indikatorene belyser utviklingstrekk innenfor barnehagesektoren, grunnskolen, barnevernet, pleie- og omsorgssektoren og videregående opplæring.

Demografisk utvikling

Store deler av den kommunale og fylkeskommunale tjenesteproduksjonen er rettet mot bestemte aldersgrupper, og den demografiske utviklingen gir viktig informasjon om utviklingen i behovet for kommunale tjenester. Den demografiske utviklingen i perioden 2008-2013 beskrives i tabell 2.4.

Tabell 2.4 Demografisk utvikling 2008-2013

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Barnehager:							
Antall barn 1-5 år	296 800	314 500	316 400	19 600	1 900	1,3	0,6
Antall barn 1-2 år	119 700	124 900	123 600	3 900	-1 200	0,6	-1,0
Antall barn 3-5 år	177 100	189 600	192 800	15 700	3 200	1,7	1,7
Grunnskole:							
Antall barn 6-15 år	617 700	616 800	618 100	400	1 300	0,0	0,2
Videregående opplæring:							
Antall unge 16-18 år	193 100	196 200	197 100	4 000	900	0,4	0,5
Barnevern:							
Antall barn og unge 0-17 år	1 103 500	1 122 900	1 125 200	21 700	2 300	0,4	0,2
Pleie- og omsorg:							
Antall eldre 67 år og over	616 600	673 200	698 700	82 100	25 500	2,5	3,8
Antall eldre 67-79 år	397 000	451 600	478 000	81 000	26 300	3,8	5,8
Antall eldre 80-89 år	185 000	180 500	178 400	-6 600	-2 200	-0,7	-1,2
Antall eldre 90 år og over	34 700	41 100	42 400	7 700	1 300	4,1	3,2
Totalt:							
Antall innbyggere i alt	4 799 300	5 051 300	5 109 100	309 800	57 800	1,3	1,1
Antall innbyggere 1-18 år og 67 år og over	1 724 200	1 800 700	1 830 400	106 200	29 700	1,2	1,6
Andel innbyggere 1-18 år og 67 år og over (pst.)	35,9	35,6	35,8	-0,1	0,2		

Kilde: Statistisk sentralbyrå

De viktigste målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester er barn og unge 1-18 år og innbyggere 67 år og over. I perioden 2008-13 økte antall innbyggere i disse gruppene med i overkant av 106 000, noe som indikerer et økt behov for kommunale tjenester. Tallet på barn og unge i grunnskolealder var stabilt, og det ble færre eldre mellom 80 og 89 år. I de øvrige aldersgruppene gikk imidlertid innbyggertallet opp. Veksten var særlig sterk i antall eldre (aldersgruppene 67-79 år og 90 år og over). Samlet sett økte innbyggertallet med om lag 310 000, tilsvarende 6,5 prosent. Til sammenligning økte antall innbyggere i målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester med 6,2 prosent i samme periode.

I 2013 var veksten i barne- og ungdomskullene relativt lav, mens antall eldre økte kraftig. Samlet sett ble det vel 25 000 flere eldre over 67 år fra 2012 til 2013. Som i de foregående årene var veksten svært sterk både i aldersgruppen 67-79 år og blant de aller eldste (90 år og over), mens det ble færre eldre i aldersgruppen 80-89 år.

Barnehager

Barnekullene ble større i perioden 2008-13. Samtidig med at det ble flere barn i barnehagealder, økte også barnehagedekningen fra om lag 87 prosent i 2008 til 90 prosent i

Tabell 2.5 Utvikling i barnehagesektoren 2008-2013 (private og kommunale)

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Barn med plass i barnehage i alt	261 800	286 000	287 100	25 300	1 100	1,9	0,4
- herav andel i kommunal barnehage	52,9	52,4	51,9	-1,0	-0,5	0,0	0,0
Barn 0 år med plass i barnehage	2 700	2 300	1 900	-800	-400	-6,9	-18,3
Barn 1-2 år med plass i barnehage	89 400	100 100	98 700	9 300	-1 400	2,0	-1,4
Barn 3-5 år med plass i barnehage	169 200	183 200	186 100	16 900	2 900	1,9	1,6
Korrigerte oppholdstimer (i 1 000) ¹	779 700	875 100	878 700	99 000	3 600	2,4	0,4
- herav i kommunale barnehager (i 1000) ¹	403 800	452 300	450 100	46 300	-2 200	2,2	-0,5
Ukorrigerte oppholdstimer (kommunale barnehager, i 1000) ¹	280 300	312 900	313 300	32 900	300	2,2	0,1
Andel barn med oppholdstid 33 timer eller mer per uke	88,8	94,6	95,8	7,0	1,2		
Gjennomsnittlig oppholdstid per barn per uke	41,8	43,2	43,6	1,8	0,4	0,8	0,9
Dekningsgrad:							
Andel av 1-5-åringene som har barnehageplass	87,1	90,1	90,0	2,9	-0,1		
Andel av 0-åringene som har barnehageplass	4,5	3,8	3,2	-1,3	-0,6		
Andel av 1-2-åringene som har barnehageplass	74,7	80,2	79,8	5,1	-0,4		
Andel av 3-5-åringene som har barnehageplass	95,5	96,6	96,5	1,0	-0,1		
Ressursinnsats:							
Antall årsverk	65 100	73 200	74 300	9 200	1 100	2,7	1,6
- herav antall årsverk i kommunale barnehager	35 300	38 900	39 200	3 900	300	2,1	0,6
Kvalitet:							
Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent barnehagelærerutdanning	83,7	85,7	87,3	3,6	1,6		
Andel assistenter med førskole-, fag- eller annen pedagogisk utdanning	24,8	26,8	28,5	3,7	1,7		

¹ Oppholdstimer i kommunale barnehager korrigert for oppholdstidskategorier. Oppholdstid 0-8 timer vektet med 6, timer, 9-16 vektet med 13 timer, 17-24 timer vektet med 21 timer, 25-32 timer vektet med 29 timer, 33-40 timer vektet med 37 timer, og 41 timer eller mer vektet med 45 timer. Indikatoren korrigerte oppholdstimer er i tillegg korrigert for alder. Antall barn 0-2 år vektet med 2, antall barn 3 år vektet med 1,5 og 4-6 åringer vektet med 1.
Kilde: Statistisk sentralbyrå

2013. I alt hadde i overkant av 25 000 flere barn barnehageplass i 2013 sammenlignet med 2008. Vel halvparten av plassene var i kommunale barnehager.

Den økte dekningsgraden skyldtes i første rekke den sterke barnehageutbyggingen i disse årene. For de eldste barna stabiliserte dekningsgraden seg i løpet av perioden, mens dekningsgraden for 1-2-åringene fortsatte å øke. For de aller minste barna (under ett år) gikk dekningsgraden litt ned.

I tillegg til flere barn og høyere barnehagedekning, var det også en kraftig økning i oppholdstiden. I snitt tilbrakte hvert barn med barnehageplass nærmere to timer mer i barnehagen per uke i 2013 enn i 2008. Kapasitetsveksten var altså større enn det økningen i antall barn med barnehageplass tyder på. Målt ved antall oppholdstimer i kommunale barnehager økte kapasiteten med vel to prosent årlig fra 2008 til 2013, mens veksten i antall barn med plass i barnehage utgjorde i underkant av to prosent.

Parallelt med den sterke utbyggingen av barnehageplasser har det også vært en kraftig økning i ressursinnsatsen, målt ved avtalte årsverk. Hvis en ser perioden siden 2008 under ett var veksten i ressursinnsatsen i de kommunale barnehagene (11,0 prosent) på om lag samme nivå som kapasitetsveksten i sektoren målt ved korrigerte oppholdstimer (11,5 prosent).

Både andelen styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning og andelen assistenter med fagutdanning gikk opp i perioden.

Etter en lengre periode med sterk vekst i barnehagesektoren, avtok veksten i 2013. I alt 1 100 flere barn fikk plass i barnehage i løpet av året, sammenlignet med året før. Økningen kom i de private barnehagene, mens det i de kommunale barnehagene var en liten nedgang (-800, tilsvarende -0,5 prosent). Økningen i antall barn med barnehageplass kan også i sin helhet henføres til aldersgruppen 3-5 år, mens det som følge av mindre alderskull fra året før var en nedgang i antallet 1-2-åringer med barnehageplass.

For de eldste barna ser barnehagedekningen ut til å ha stabilisert seg på om lag 96,5 pst. I 2013 var det dessuten for første gang en nedgang i dekningsgraden for de minste barna. Det kan indikere at også for denne aldersgruppen kan dekningsgraden nå ut til å ha stabilisert seg, på et nivå rundt 80 prosent for 1-2-åringer.

I snitt tilbrakte barna mer tid i barnehagen i 2013 sammenlignet med 2012. Antall timer som barna oppholdt seg i barnehagene i løpet av året (korrigerte oppholdstimer), økte med 0,4 pst. Ressursinnsatsen målt ved avtalte årsverk vokste på sin side med 1,5 pst.

Andelen styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning samt andelen assistenter med fagutdanning fortsatte å øke i 2013. Økningen fra 2012 var noe høyere enn hva den hadde vært i de foregående årene.

Grunnskole

Det var en svak vekst i elevtallet i grunnskolen perioden 2008-13. Økningen kom i de private skolene, mens elevtallet i de kommunale skolene gikk litt ned. Ressursinnsatsen, målt ved årstimer til undervisning, vokste noe sterkere enn elevtallet i perioden, og veksten kan knyttes til at spesialundervisningen økte i omfang. Gruppestørrelsene gikk opp blant de minste elevene og ned fra 5. trinn og oppover. Det kan indikere endringer i lærertettheten, men disse tallene er også påvirket av økningen i spesialundervisning i samme periode. Når det korrigeres for dette, var lærertettheten uendret i perioden. I løpet av perioden hadde også en stadig større del av elevene plass i skolefritidsordningen (SFO).

Også i 2013 var det en liten nedgang i elevtallet i de kommunale skolene, mens elevtallet i de private fortsatte å vokse. Samlet sett var det en beskjeden vekst i elevtallet. Veksten i årstimer til undervisning var på om lag samme nivå. Den sterke veksten som en tidligere så i omfanget av spesialundervisningen, ser imidlertid ut til å ha snudd i løpet av de to siste årene. Nedgangen i 2013 skyldtes både at færre elever fikk spesialundervisning og at de som fikk det, i snitt hadde færre timer utenfor klassen enn i 2012.

Rundt 63 prosent av barn mellom seks og ni år hadde i 2012 plass i skolefritidsordningen (SFO), om lag på samme nivå som året før.

Tabell 2.6 Utvikling i grunnskoleopplæring 2008–2013 (privat og kommunal)

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Elever i alt i grunnskolen	612 900	614 400	614 900	2 000	500	0,1	0,1
Elever i private grunnskoler	13 000	18 200	19 100	6 100	900	8,1	5,0
Antall elever med plass i SFO	144 200	154 600	157 300	13 100	2 700	1,7	1,7
Antall elever med spesialundervisning	43 100	52 500	50 800	7 700	-1 700	3,4	-3,2
Dekningsgrad:							
Andel elever 6-9 år med plass i SFO ¹	59,5	62,7	63,0	3,5	0,3		
Ressursinnsats:							
Avtalte årsverk (kommunale)	90 500	94 100	94 100	3 600	0	0,8	0,0
Årstimer til undervisning i alt (i 1000) ²	35 680	35 900	35 980	300	80	0,2	0,2
- herav årstimer til spesialundervisning (i 1000) ²	5 950	6 460	6 390	440	-70	1,4	-1,1
Årstimer til undervisn. i alt per elev ³	58,2	58,4	58,5	0,3	0,1	0,1	0,1
Årstimer til spes.und. per elev med spes.und. ³	138,1	123,0	125,7	-12,4	2,6	-1,9	2,1
Kvalitet:							
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 1.-4. årstrinn ⁴	13,1	13,3	13,6	0,5	0,3	0,8	2,3
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 5.-7. årstrinn ⁴	13,3	13,0	13,1	-0,2	0,1	-0,3	0,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 8.-10. årstrinn ⁴	14,8	14,7	14,4	-0,4	-0,3	-0,5	-2,0
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 2 (eks. spesialundervisning), 1-10 årstrinn ⁴	16,8	16,9	16,8	0,0	-0,1		

¹ Andel innbyggere 6-9 år i kommunal og privat SFO.

² Begrepe årstimer og årstimer per elev kan illustreres gjennom et eksempel. På en skole med 10 lærere hvor alle underviser 26 timer per uke i 38 uker, vil antall årstimer ved skolen være 9 880 (10x26x38). Og dersom skolen har 135 elever, blir årstimer per elev 73,2 (9 880/135).

³ Årstimer til spesialundervisning og elever med spesialundervisning i kommunale og private skoler.

⁴ Indikatoren viser beregnet gjennomsnittlig gruppestørrelse ved å se på forholdet mellom elevtimer og lærertimer. Gruppestørrelse 2 er eksklusiv timer til spesialundervisning og særskilt språkopplæring, mens dette inngår i de øvrige gruppestørrelsene som er oppgitt for de ulike årstrinnene. Elevtimer er det samlede antall timer elevene har krav på etter forskriftsfestet fag- og timefordeling, herunder eventuelle kommunale tillegg til nasjonal norm. Lærertimer er det samlede antall timer lærerne underviser. Selv om antall elever i en gitt undervisningssituasjon vil variere innenfor den enkelte skole og det enkelte årstrinn, gir indikatorene et bilde av hvor mange elever som i gjennomsnitt befinner seg i undervisningssituasjonen til den enkelte lærer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

Barnevern

Omfanget av barnevernstjenestene økte kraftig i perioden 2008-13. Både antallet årsverk, antall undersøkelser og antall barn som tok i mot hjelp fra barnevernet, gikk opp, også når en ser det i forhold til veksten i antallet barn og unge.

Antallet årsverk innenfor barnevernet økte kraftig også i 2013. Når det gjelder antall undersøkelser som ble gjennomført, er definisjonen endret fra 2013, slik at tallene før 2013 ikke er sammenlignbare med 2013.

Når barnevernet får en melding, skal det innen én uke avklares om det skal settes i gang en undersøkelse eller om meldingen kan henlegges. En undersøkelse skal gjennomføres innen tre måneder (i særlige tilfeller kan fristen være seks måneder). Andelen undersøkelser der saksbehandlingstiden var innenfor fristen i lovverket på tre måneder, gikk noe ned i 2013.

Tabell 2.7 Utvikling i barnevernet 2008-2013 (private og kommunalt)

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Antall undersøkelser ¹	33 500	43 300	49 400	..	..	..	..
Antall barn med barneverntiltak	44 800	53 900	53 600	8 800	-300	3,7	-0,5
- herav hjelpetiltak	36 900	44 900	44 600	7 700	-300	3,8	-0,7
-herav omsorgstiltak	7 900	9 000	9 100	1 200	100	2,9	0,8
Dekningsgrad:							
Andel barn med undersøkelse av innbyggere 0-17 år	3,0	3,9	4,1	1,1	0,2		
Andel barn med barneverntiltak av innbyggere 0-17 år	4,1	4,8	4,8	0,7	0,0		
Ressursinnsats:							
Antall årsverk	3 300	4 400	4 800	1 500	400	7,9	10,1
Kvalitet:							
Stillinger med fagutdanning per 1 000 barn 0-17 år	2,7	3,6	3,8	1,1	0,2		
Andel undersøkelser med behandlingstid under 3 måneder	76,3	77,6	75,2	-1,1	-2,4		

Kilde: Statistisk sentralbyrå

¹Fra og med rapporteringsåret 2013 er alle undersøkelser startet og/eller avsluttet i løpet av året innhentet og publisert. Før dette ble kun en undersøkelse per barn innhentet og publisert. 2013 er derfor ikke sammenlignbart med tidligere år.

Pleie- og omsorgstjenester

Antall mottakere av pleie- og omsorgstjenestene økte betydelig i perioden 2008-13. Antall årsverk økte med 12 600, tilsvarende en årlig vekst på to prosent. En stadig høyere andel hadde fagutdanning.

Det var et økende behov for tjenester, som følge av flere eldre innbyggere, særlig i aldersgruppen over 90 år, men vi ser også en sterk økning i antall yngre mottakere (under 67 år). Økningen for sistnevnte gruppe var særlig sterk innenfor hjemmetjenesten. Antall yngre mottakere økte betydelig mer enn befolkningsveksten isolert sett skulle tilsi, og utgjorde en stadig større andel av mottakerne av hjemmetjenester. I de eldre aldersgruppene var det derimot en liten nedgang i andelen som mottok hjemmetjenester. Samlet sett viser utviklingen de siste årene en betydelig endring i hvilke grupper som benytter de hjemmebaserte pleie- og omsorgstjenestene.

Hjemmetjenestemottakerne under 67 år får i snitt tildelt flere timer hjemmesykepleie og praktisk bistand enn mottakere i de øvrige aldersgruppene. Endring i sammensetningen av mottakergruppen med flere mottakere blant de yngre (under 67 år) kan derfor tyde på økt pleietyngde i hjemmetjenestene.

Også innen den institusjonsbaserte omsorgen var det i perioden 2008-13 en vekst i antallet yngre mottakere (under 67 år) og en nedgang i andelen eldre (over 80 år). Samtidig har det skjedd en dreining i hvor tjenestene ytes. Det er betydelig flere beboere i boliger med heldøgns bemanning, mens antallet plasser i syke- og aldershjem har vært tilnærmet uendret.

Tabell 2.8 Utvikling i pleie- og omsorgstjenestene 2008-2013 (private og kommunale)

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Antall mottakere av hjemmetjenester	178 800	190 800	192 600	13 800	1 800	1,5	0,9
- herav under 67 år	70 000	82 500	83 900	13 900	1 400	3,7	1,7
- herav 67-79 år	31 900	33 500	34 300	2 400	800	1,4	2,3
- herav over 80 år	76 900	74 800	74 400	-2 500	-400	-0,7	-0,6
Antall beboere i institusjon	42 100	43 900	43 100	1 000	-800	0,5	-2,0
- herav under 67 år	4 100	4 800	4 800	700	0	3,2	-0,4
- herav 67-79 år	6 900	7 700	7 700	800	0	2,2	-0,3
- herav over 80 år	31 100	31 400	30 500	-600	-900	-0,4	-2,6
Antall plasser i alders- og sykehjem	41 300	41 700	41 600	300	-100	0,1	-0,2
Beboere i bolig med heldøgns bemanning	20 100	22 000	22 300	2 200	300	2,0	1,1
Dekningsgrad:							
Andel 67-79 år som mottar hjemmetjenester	8,0	7,4	7,2	-0,8	-0,2		
Andel 80 år og over som mottar hjemmetjenester	34,8	33,8	33,7	-1,1	-0,1		
Andel 67-79 år som bor på institusjon	1,7	1,7	1,6	-0,1	-0,1		
Andel 80 år og over som bor på institusjon	14,2	14,2	13,8	-0,4	-0,4		
Ressursinnsats:							
Årsverk i alt ¹	121 200	131 200	133 800	12 600	2 600	2,0	2,0
Kvalitet:							
Legetimer per beboer per uke i institusjon	0,33	0,43	0,46	0,13	0,03	6,9	7,0
Fysioterapitimer per beboer per uke i institusjon ²	0,34	0,36	0,38	0,04	0,02	2,2	5,6
Andel årsverk med fagutdanning	72	74	75	3	1		
Andel plasser i enerom i pleie- og omsorgsinstitusjoner	93,6	93,5	93,7	0,1	0,2		

¹ Årsverksstatistikken er registerbasert personellstatistikk fra KOSTRA. Statistikken baserer seg i hovedsak på Navs Arbeidstaker/Arbeidsgiverregister. SSB supplerer A/A-statistikken med tall fra andre registre. Innrapportering til A/A-registeret skjer løpende gjennom året. Registerstatistikk gir ikke mulighet til å skille ut vikarer. Årsverk er beregnet ut fra avtalt arbeidstid. Tallene for Oslo for 2012 lå noe for lavt. Årsaken var at Oslo kommune hadde mangler i rapporteringen til NAVs Aa-register.

² Omfatter kun fysioterapeuter med driftsavtale.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Utviklingen fra de foregående årene i pleie- og omsorgstjenestene fortsatte i 2013. Flere innbyggere mottok pleie- og omsorgstjenester fra kommunene, og veksten kom i de hjemmebaserte tjenestene og hovedsakelig i aldersgruppen under 67 år. Blant de eldre ble det relativt sett færre tjenestemottakere, både innen hjemmetjenestene og i den institusjonsbaserte omsorgen. Avtalte årsverk økte med om lag 2 600, tilsvarende den gjennomsnittlige årsveksten i den siste femårsperioden, og andelen årsverk med fagutdanning, samt lege- og fysioterapidekningen i institusjonene ble bedre.

Videregående opplæring

I perioden 2008-13 økte elevtallet i videregående skole med om lag 13 000. Veksten var relativt sett noe sterkere i de private skolene enn i de fylkeskommunale. Det økte elevtallet kan henføres til det ble flere unge i alderen 16-18 år samt at en litt høyere andel i denne aldersgruppen tok videregående opplæring. Veksten i ressursinnsatsen, målt ved avtalte årsverk, var noe svakere enn veksten i elevtallet. Antallet lærlinger er tilbake på 2008-nivået etter en nedgang i perioden 2008-2010.

Tabell 2.9 Videregående opplæring 2008-2013 (private og offentlige)

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Antall elever i videregående skole i alt	186 300	199 500	199 300	13 000	-200	1,4	-0,1
- herav i fylkeskommunale videregående skoler	173 800	182 500	183 300	9 500	800	1,1	0,4
Antall lærlinger/lærekandidater	39 100	37 900	39 100	-	1 200	0,0	3,1
Antall studenter i fagskoler	3 400	6 200	6 600	3 200	400	14,0	5,7
Dekningsgrad:							
Andel 16-18-åringer som er i vgo. (både elever og lærlinger)	90,8	91,8	91,8	1,0	-		
Andel elever over 20 år ¹	7,2	8,8	..	..	..		
Ressursinnsats:							
Avtalte årsverk i videregående opplæring, fylkeskommunale	33 000	34 000	33 800	800	-200	0,4	-0,7
Lærerårsverk i alt, fylkeskommunale skoler, minus fravær	20 800	21 400	21 400	600	-	0,5	-0,1
Elever i fylkeskommunale skoler per lærerårsverk, minus fravær	8,5	8,8	8,9	0,4	0,1	0,9	1,1
Kvalitet:							
Andel elever med førstevalget til utdanningsprogram oppfylt	..	88,3	..	..	..		
Andel elever og lærlinger som har bestått vgo. i løpet av 5 år	68,4	69,6	..	..	..		
Andel elever som har sluttet i løpet av året	4,5	4,6	4,9	0,4	0,3		

¹ Tallene omfatter ikke egen innsamling for voksne.
Kilde: Statistisk sentralbyrå

For videregående opplæring var bildet i 2013 i all hovedsak det samme som i 2012. Elevtallet var tilnærmet uendret. I de private skolene gikk det litt ned, mens det ble flere elever i de fylkeskommunale skolene. Lærerårsverkene i de fylkeskommunale skolene var på samme nivå som året før. Antallet lærlinger gikk opp, og det ble også flere studenter ved de fylkeskommunale fagskolene.

3 Den økonomiske situasjonen i kommunesektoren

3. mars 2014

Notat fra TBU til 1. konsultasjonsmøte mellom staten og kommunesektoren om statsbudsjettet for 2014

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) har i forbindelse med det første konsultasjonsmøtet om statsbudsjettet for 2015 fått i oppdrag å utarbeide et notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren. Notatets to første deler gir en kort beskrivelse av den økonomiske situasjonen ved utgangen av 2013 og bygger på tilgjengelig informasjon per 28. februar 2014. Alle tall for 2013 er anslag som er beheftet med usikkerhet. I del 3 gjør utvalget rede for sin forståelse av den økonomiske situasjonen i kommunesektoren.

3.1 Utviklingen i netto driftsresultat

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. Netto driftsresultat viser hvor mye som kan disponeres til avsetninger og investeringer etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. Utviklingen i brutto og netto driftsresultat i perioden 2005–2013 er vist i tabell 1. Anslagene på brutto og netto driftsresultat i 2013 bygger på en regnskapsundersøkelse utført av KS i februar 2014. Tallene bygger på oppgaver fra 194 kommuner og samtlige 18 fylkeskommuner. Tallene for kommunene dekker 70 prosent av landets befolkning.

De senere årene har netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet vært relativt stabilt, og gjennomsnittet for årene 2009–2012 var nær 3 prosent. Netto driftsresultat har vært vesentlig høyere i fylkeskommunene enn i kommunene. Fylkeskommunenes hadde et svært høyt netto driftsresultat i 2010, noe som skyldes engangseffekter av forvaltningsreformen. I tillegg ser det ut til at reformen har bidratt til et permanent høyere netto driftsresultat sammenliknet med perioden før 2010.

Tabell 3.1 Brutto¹⁾ og netto driftsresultat som andel av inntekter (prosent). 2005-2013

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ²⁾
Kommunesektoren									
Brutto driftsresultat	5,5	7,5	5,1	3,8	4,8	5,5	5,5	6,0	5,6
Netto driftsresultat	3,6	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5	3,1	3,0
Kommunene (inkl. Oslo)									
Brutto driftsresultat	5,4	7,5	5,1	3,8	4,5	4,6	5,3	5,6	5,0
Netto driftsresultat	3,5	5,6	2,3	0,0	2,7	2,1	2,0	2,7	2,4
Fylkeskommunene									
Brutto driftsresultat	4,9	6,9	5,0	3,3	5,9	10,2	7,1	8,0	8,5
Netto driftsresultat	4,0	5,3	4,0	2,9	4,5	8,7	5,5	5,2	6,0

¹⁾ Eks. avskrivninger.

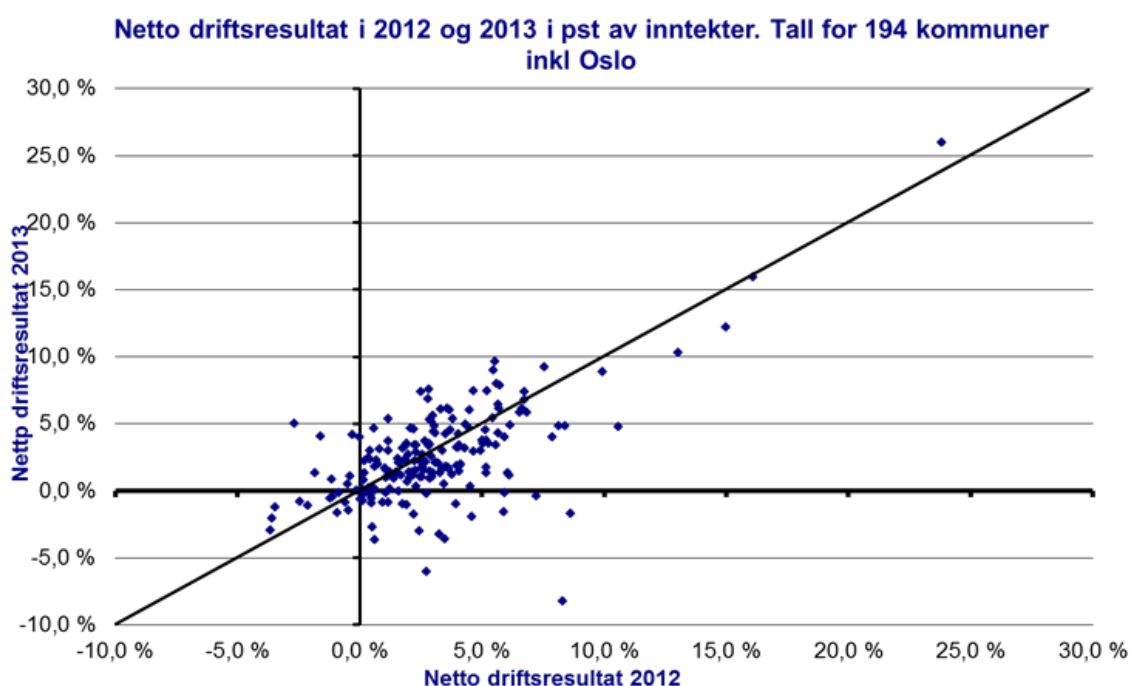
²⁾ Anslag basert på regnskapsundersøkelse foretatt av KS med data fra 194 kommuner (inkl. Oslo) og 18 fylkeskommuner.

KS' regnskapsundersøkelse viser at netto driftsresultat i kommunene (inkl. Oslo) ble redusert i 2013, fra 2,7 prosent av inntektene i 2012 til 2,4 prosent i 2013. I Oslo kommune ble netto driftsresultat redusert fra 3,6 prosent av inntektene i 2012 til 1,7 prosent i 2013. Svekkelsen av kommunenes netto driftsresultat har sammenheng med at driftsutgiftene økte raskere enn

driftsinntektene (reduisert brutto driftsresultat), men som i noen grad ble motvirket av reduksjon i netto finansutgifter. Reduksjonen i netto finansutgifter har sammenheng med lavere renter på lån og god avkastning på finansielle plasseringer.

Fylkeskommunene fikk en betydelig økning i netto driftsresultat, fra 5,2 prosent av inntektene i 2012 til 6 prosent i 2013. Økningen skyldes en kombinasjon av økt brutto driftsresultat og reduserte netto finansutgifter. Økningen i brutto driftsresultat har sammenheng med avviklingen av fritak av merverdiavgift på offentlige veganlegg fra 1. januar 2013, noe som førte til økt momskompensasjon og økte driftsinntekter. Reduksjonen i netto finansutgifter hadde sammenheng med lavere lånerenter.

For kommunesektoren som helhet anslås netto driftsresultat til 3 prosent av inntektene i 2013. Dette er om lag samme nivå som i 2012.

Figur 3.1 Netto driftsresultat i 2012 og 2013 i prosent av inntektene. Tall for 194 kommuner

Et knapt flertall av kommunene fikk en reduksjon i netto driftsresultat fra 2012 til 2013. Dette framgår av figur 1 hvor 56 prosent av observasjonene ligger under hjelpelinja for samme driftsresultat begge år, mens 44 prosent av observasjonene ligger over. Fra 2012 til 2013 økte antall kommuner med negativt netto driftsresultat. 20 prosent av kommunene i utvalget hadde negativt netto driftsresultat i 2013, en økning fra 10 prosent i 2012. Bare 6 prosent av kommunene hadde negativt netto driftsresultat i både 2012 og 2013. Netto driftsresultat i 2013 var høyest i kommuner med færre enn 2 000 innbyggere.

Ved beregning av netto driftsresultat er det pensjonskostnadene, ikke de løpende pensjonspremiene, som har resultat effekt. Netto premieavvik er differansen mellom pensjonspremie og pensjonskostnader (inklusive amortisering av tidligere års premieavvik). KS' regnskapsundersøkelse viser at netto premieavvik for kommunesektoren som helhet ble om lag null i 2013, en nedgang fra 1,2 prosent i 2012.

3.2 Utviklingen i inntekter, aktivitet og underskudd

I tabell 2 presenteres en del indikatorer som gir uttrykk for utviklingen i inntekter, aktivitet og nettofinansinvesteringer i kommunesektoren i perioden 2005–2013. Tallene for 2013 er basert på foreløpige nasjonalregnskapstall og en melding om kommunesektorens inntekter og utgifter, begge publisert 13. februar 2013 av Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2 Utviklingen i kommuneøkonomien 2005-2013¹

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Inntekter, realvekst (%) ²	3,4	5,6	1,2	1,3	4,0	2,5	2,3	2,1	1,7
Deflator, vekst (%)	2,5	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,4	3,4
Aktivitetensendring i kommunesektoren (%) ³	-1,5	2,7	4,0	3,0	5,3	0,7	1,3	1,0	1,1
Utførte timeverk, vekst (%) ³	0,5	1,2	2,9	3,3	2,3	2,0	2,7	1,9	1,2
Bruttoinvesteringer, realvekst (%) ³	-7,9	9,2	14,6	3,1	10,0	-2,3	-3,1	-1,6	0,6
Bruttoinvesteringer, andel av inntekter (%)	11,0	11,5	13,0	13,1	13,3	13,9	13,3	12,6	12,9
Nettofinansinvesteringer, andel av inntekter(%)	-1,4	0,3	-4,4	-8,6	-6,8	-6,8	-5,0	-4,3	-4,3
Netto gjeld, andel av inntekter (%)	22,4	16,5	19,6	30,8	33,9	38,7	40,5	42,0	-
Frie inntekter, andel av samlede inntekter (%) ⁴	73,0	73,0	71,8	71,4	71,9	72,6	80,0	80,4	80,3
Frie inntekter, realvekst (%) ⁵	2,8	6,2	-0,7	0,0	3,0	2,3	1,1	2,1	1,1

¹ Oppdaterte tall siden utvalgets rapport fra november 2013 og tidligere år. Foreløpige tall for 2013 er basert på foreløpige nasjonalregnskapstall publisert 12. februar 2014 og foreløpige tall for kommunale og offentlige finanser, publisert av Statistisk sentralbyrå 21. februar 2014.

² Inntekter innenfor kommuneopplegget korrigert for oppgaveoverføringer.

³ Korrigert for forvaltningsreformen i 2010.

⁴ Frie inntekter inkludert momskompensasjon.

⁵ Korrigert for oppgaveoverføringer, oppgaveendringer og innlemming av øremerkede tilskudd.

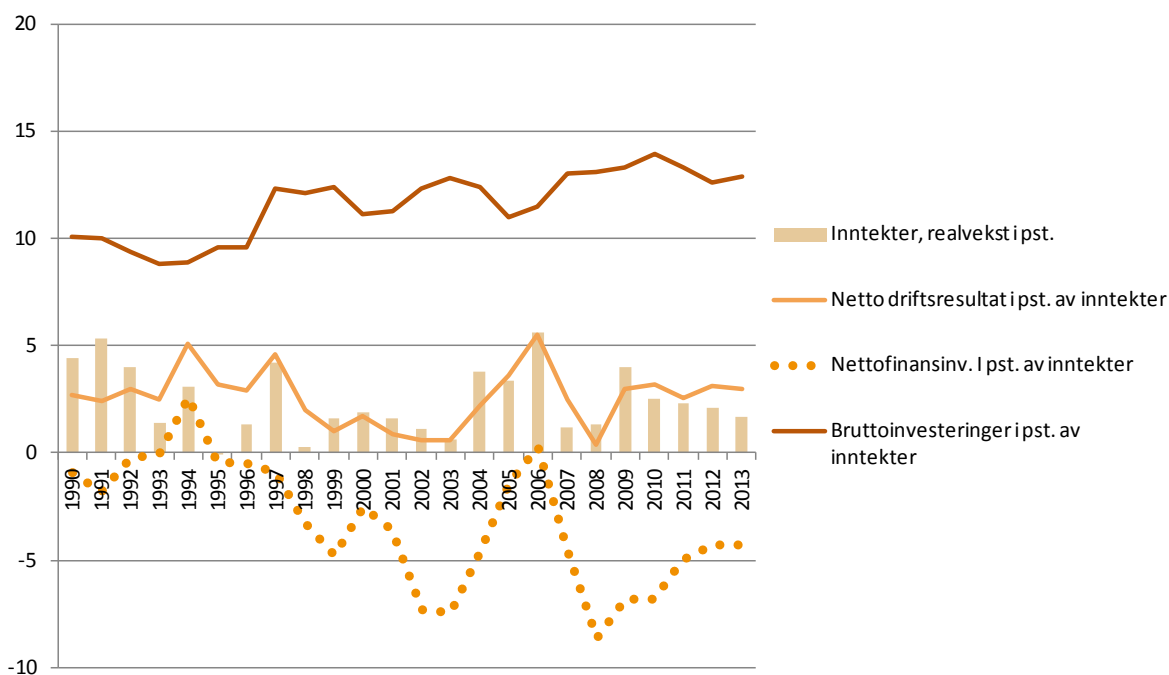
Realveksten i kommunesektorens inntekter anslås til 1,7 prosent i 2013, mens veksten i de frie inntektene anslås til 1,1 prosent. Veksten i samlede inntekter i 2013 var noe lavere enn årene etter finanskrisen og også lavere enn den gjennomsnittlige, årlige veksten for perioden 2005–2012 på 2,7 prosent. I forhold til utvalgets rapport fra november 2013 er den samlede inntektsveksten for 2013 nedjustert med 0,1 prosentpoeng, mens veksten i frie inntekter i 2013 er nedjustert med 0,3 prosentpoeng. Skatt på inntekt og formue ble om lag 0,5 mrd. kroner lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2014, mens inntektene fra eiendomsskatt ble 0,8 mrd. kroner høyere. Økningen i totale skatteinntekter ble imidlertid mer enn motvirket av en oppjustering av den kommunale deflatoren fra 3,0 prosent til 3,4 prosent.

Ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet steg utførte timeverk i kommuneforvaltningen med 1,2 prosent fra 2012 til 2013, dvs. noe lavere enn den beregnede inntektsveksten. Veksten i utførte timeverk var lavere enn den jevnt over har vært de siste årene. Antall sysselsatte personer i kommuneforvaltningen steg med 1,4 prosent i 2013 ifølge de foreløpige nasjonalregnskapstallene.

For å måle den samlede aktivitetsutviklingen i kommunesektoren benyttes en indikator der endring i sysselsetting (timeverk), endring i produktinnsats (faste priser) og endring i brutto realinvesteringer (faste priser) veies sammen. Aktivitetsindikatoren gir uttrykk for ressursbruken knyttet til løpende tjenesteproduksjon og nyinvesteringer. Aktivitetsveksten fra 2012 til 2013 anslås til 1,1 prosent, uendret i forhold til anslaget i novemberrapporten.

Veksten i investeringene i kommunesektoren i 2013 anslås foreløpig til 0,6 prosent målt i faste priser, dvs. en svak stigning etter tre år med en svak reduksjon. Målt i verdi steg utgiftene til

bruttoinvesteringer med drøyt 8 prosent. Den høye verdiveksten på kommunale investeringer er knyttet til avvikling av fritak for merverdiavgift på offentlige veganlegg fra 1. januar 2013. Disse økte kostnadene for kommunene skal være motsvart av tilsvarende økning i momskompensasjon. Målt som andel av inntektene lå investeringene fortsatt på et forholdsvis høyt nivå i 2013, på knapt 13 prosent, som innebærer en viss nedgang fra et toppnivå på 13,9 prosent i 2009.

Figur 3.2 Utviklingen i kommunesektorens inntekter (prosent volumendring fra året før) 1990-2013, sammenliknet med utviklingen netto driftsresultat (i prosent av driftsinntekter), og bruttoinvesteringer og nettofinansinvesteringer (i prosent av inntekter)

Nettofinansinvesteringer bestemmer, sammen med eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon. Kommunesektoren har de senere årene hatt betydelige underskudd, dvs. negative nettofinansinvesteringer. For 2013 anslås underskuddet til 4,3 prosent av inntektene. Dette er det samme som i 2012, men en reduksjon i forhold til perioden 2008–2011. Utviklingen i nettofinansinvesteringer er illustrert i figur 2 sammen med utviklingen i inntekter og netto driftsresultat. De betydelige negative netto finansinvesteringene har bidratt til kraftig økning i kommunesektorens netto gjeld, fra drøyt 20 prosent av inntektene ved utgangen av 2005 til over 40 prosent ved utgangen av 2012.

Kommunesektorens inntekter omfatter ulike komponenter som skatteinntekter, rammetilskudd, øremerkede tilskudd og gebyrinntekter (brukerbetaling mv.). Kommunesektorens frie inntekter består av skatteinntekter og rammeoverføringer. Andelen frie inntekter holdt seg stabilt på drøyt 80 prosent i 2013, som er et historisk høyt nivå. Denne andelen steg kraftig med 7- 8 prosentpoeng fra 2010 til 2011 pga. overgang til rammefinansiering av barnehagene.

3.3 Utvalgets situasjonsforståelse

Realveksten i kommunesektorens inntekter anslås til 1,7 prosent i 2013, mens veksten i de frie inntektene anslås til 1,1 prosent. Veksten i samlede inntekter var lavere enn gjennomsnittet for perioden 2005–2012, men inntektsveksten ble vesentlig høyere enn det som ble lagt til grunn i

budsjettoplegget for 2013 (1,1 prosent). Høyere inntektsvekst enn forutsatt har sammenheng med god skatteinntang, både for inntekts- og formuesskatt og eiendomsskatt.

I de senere årene har aktivitetsveksten i kommunesektoren vært lavere enn inntektsveksten. Den relativt lave aktivitetsveksten skyldes nedgang i investeringene, mens sysselsettingsveksten har vært mer på linje inntektsveksten. I 2013 var sysselsettingsveksten noe lavere enn inntektsveksten, samtidig som det var en viss vekst i investeringene.

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. I 2013 ser kommunesektoren som helhet ut til å få et netto driftsresultat på 3 prosent av inntektene, om lag samme nivå som i 2012. I fylkeskommunene økte netto driftsresultat i 2013, mens kommunene fikk en liten nedgang.

Sett i forhold til anslag på inntekter i 2013 i Revidert nasjonalbudsjett 2013, legger Regjeringens budsjettforslag for 2014 (tilleggsproposisjonen) opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 7,5 mrd. kroner og en reell vekst i de frie inntektene på 5,5 mrd. kroner. I forhold til anslag på regnskap for 2013 innebærer forslaget en reell vekst i samlede og frie inntekter på henholdsvis 5,6 og 3,6 mrd. kroner.

Også i 2014 vil den demografiske utviklingen med flere barn i barnehage- og skolealder og flere eldre trekke i retning av økte utgifter i kommunesektoren. Noen av merutgiftene knyttet til demografi vil dekkes av gebyrer og øremerkede tilskudd. I forhold til inntektsanslaget i Revidert nasjonalbudsjett 2013 legger budsjettoplegget for 2014 opp til en vekst i frie inntekter som er høyere enn merutgifter knyttet til demografi og økte pensjonskostnader. Effektivisering og omstilling av tjenesteproduksjonen vil kunne gi ytterligere forbedringer i innbyggernes tjenestetilbud.

4 Demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter

3. mars 2014

Notat fra TBU til 1. konsultasjonsmøte mellom staten og kommunesektoren om statsbudsjettet 2015

4.1 Sammendrag

I forbindelse med 1. konsultasjonsmøte om 2015-budsjettet legger Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) fram beregninger av hvordan kommunesektorens utgifter påvirkes av den demografiske utviklingen. Anslaget søker å si noe om hva det vil koste å videreføre nivået på sentrale tjenester når befolkningen endres. Hovedtema i dette notatet er beregninger av kommunale merutgifter i 2015 knyttet til den demografiske utviklingen. I tillegg har utvalget oppdatert tidligere utgiftsberegninger for 2014.

Befolkningsframskrivninger foretatt av Statistisk sentralbyrå (SSB) er et vesentlig grunnlagsmateriale for beregning av endring i kommunesektorens utgifter som følge av den demografiske utviklingen. Siste befolkningsframskrivning fra SSB ble publisert i juni 2012 og er basert på registrert folketall 1. januar 2012. Anslag på merutgifter i 2015 bygger på framskrivning av befolkningen fra 1. januar 2014 til 1. januar 2015. Anslaget på merutgiftene i 2014 er oppdatert med endelige befolkningstall per 1.1.2014.

I likhet med tidligere år er det i beregningene forutsatt konstante gjennomsnittskostnader, det vil si uendret standard og uendret produktivitet i tjenesteproduksjonen. Videre legges det til grunn konstant dekningsgrad for tjenestene. I beregningene tas det heller ikke hensyn til politiske målsettinger om videre utbygging av tjenestetilbudet. Beregningene bygger på analyser av hvordan de faktiske utgiftene påvirkes bl.a. av den demografiske utviklingen, ikke på noen sentralt vedtatt norm for tjenestetilbudet. Utvalget presiserer at beregningene av utgiftsendringer for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen må betraktes som grove anslag.

Forventet befolkningsvekst gjennom 2014 basert på SSBs middelalternativ for befolkningsframskrivningene (alternativ MMMM) er om lag 66 400 personer. Basert på en avgrensning av beregningene til såkalte nasjonale individuelle nasjonale velferdstjenester, anslår et flertall i utvalget at den demografiske utviklingen vil medføre økte driftsutgifter (inklusive avskrivninger) for kommunesektoren på om lag 3,1 mrd. 2014-kroner i 2015. Hele merutgiften kan knyttes til kommunene. Basert på det tidligere beregningsomfanget, der det også ble antatt at utgiftene til kommunal administrasjon og fylkesveger øker proporsjonalt med antall innbyggere, anslår mindretallet merutgiften til 3,6 mrd. 2014-kroner. Av dette kan 3,5 mrd. kroner knyttes til kommunene og 0,1 mrd. kroner til fylkeskommunene. Flertallets og mindretallets synspunkter på omfanget av beregningene framgår av kapittel 4 i utvalgets vårrapport for 2013. Flertallets avgrensning av beregningene er lagt til grunn i resten av denne rapporten. Utvalget har igangsatt arbeid for å få et empirisk grunnlag for å oppklare uenigheten. Utvalget understreker at utgiftsberegningene er beheftet med usikkerhet.

De anslåtte merutgiftene i 2015 er om lag 0,2 mrd. kroner lavere enn den anslåtte demografikostnaden for 2014 fra samme tidspunkt i fjor.

For å skissere usikkerheten og betydningen av en eventuell lavere eller høyere befolkningsvekst, beregnes også merutgiftene for kommunesektoren på grunnlag av SSBs befolkningsframskrivninger med høy og lav nettoinnvandring. Med lav nettoinnvandring kan befolkningsveksten anslås til om lag 51 400, og de beregnede merutgiftene kan da anslås om lag -0,7 mrd. kroner lavere enn middelalternativet. Med høy nettoinnvandring kan befolkningsveksten anslås til om lag 77 600. De beregnede merutgiftene kan da anslås til om lag 0,6 mrd. kroner høyere enn middelalternativet. (Alternativt: beskrive nivå-tallene for mindre- og flertallet).

SSB publiserte 20. februar 2014 innbyggertall ved inngangen til 2014. En oppdatert beregning basert på den faktiske befolkningsveksten i 2013 (og flertallets avgrensning) anslår de samlede merutgiftene for kommunesektoren i 2014 til å bli om lag 2,8 mrd. 2013-kroner i 2014. Dette er 0,5 mrd. kroner lavere enn anslaget til 1. konsultasjonsmøte i 2013. Dette skyldes i hovedsak at veksten blant barn og unge ble svakere enn anslått, særlig blant de aller yngste barna og aldergruppen 16-18 år. Lavere samlet vekst enn antatt blant barn og unge trekker i retning av lavere kommunale utgifter.

4.2 Demografisk utvikling

Kommunesektoren har ansvaret for bl.a. barnehager, grunnskole, videregående opplæring og pleie- og omsorgstjenester. Dette er tjenester som i hovedsak er rettet mot bestemte aldersgrupper av befolkningen, og hvor utgiftene påvirkes bl.a. av den demografiske utviklingen.

Anslaget på kommunesektorens merutgifter i 2015 knyttet til den demografiske utviklingen bygger på framskrivning av befolkningen fra 1. januar 2014 til 1. januar 2015. Dette er i tråd med det som er benyttet i tidligere års beregninger. I juni 2012 publiserte SSB befolkningsframskrivninger for perioden 2012-2100, med utgangspunkt i registrert folkemengde 1. januar 2012. Framskrivningen er foretatt i en rekke alternativer med ulike forutsetninger om bl.a. fruktbarhet, levealder og nettoinnvandring.

Det er SSBs middelalternativ for fruktbarhet, levealder og nettoinnvandring som legges til grunn. I tillegg presenteres alternative utgiftsberegninger med hhv. lav og høy nettoinnvandring. Tabell 1 viser anslått befolkningsendring fra 1. januar 2014 til 1. januar 2015 i tre alternativer.

Det er betydelig variasjon i anslått endring innen de ulike aldersgruppene. Flere i de yngste aldersgruppene trekker isolert sett i retning av økte utgifter til barnehage. En betydelig vekst i antall eldre i aldersgruppen 67-74 år og over 90 år bidrar isolert sett til økte utgifter til pleie- og omsorgstjenesten, mens færre eldre i alderen 80-89 år trekker litt i motsatt retning. Det er betydelig usikkerhet knyttet til anslagene på befolkningsvekst. Anslått vekst i tabell 1 varierer mellom 1,0 og 1,5 pst.

Tabell 4.1 Anslått befolkningsendring fra 1.1.2014 til 1.1.2015

Aldersgruppe	Lav nettoinnvandring		Middels nettoinnvandring		Høy nettoinnvandring	
	Absolutt endring	Pst. endring	Absolutt endring	Pst. endring	Absolutt endring	Pst. endring
0-1 år	1 305	1,0	2 346	1,8	3 232	2,5
2-5 år	1 120	0,4	1 720	0,7	2 177	0,9
6-15 år	4 094	0,7	5 560	0,9	6 719	1,1
16-18 år	-1 513	-0,8	-1 148	-0,6	-861	-0,4
19-22 år	221	0,1	1 016	0,4	1 588	0,6
23-34 år	13 860	1,7	20 017	2,4	24 543	3,0
35-66 år	9 578	0,5	14 078	0,7	17 462	0,8
67-74 år	19 081	5,6	19 120	5,6	19 159	5,6
75-79 år	4 803	3,6	4 803	3,6	4 803	3,6
80-89 år	-1 949	-1,1	-1 948	-1,1	-1 949	-1,1
90 år og over	786	1,8	788	1,8	786	1,8
Sum	51 386	1,0	66 352	1,3	77 659	1,5

4.3 Metode for beregning av mer- og mindretgifter

Utvalgets beregninger av hvordan kommunesektorens utgifter påvirkes av den demografiske utviklingen tar utgangspunkt i analyser av hvordan kommunesektorens utgifter faktisk fordeler seg på tjenester til de ulike aldersgruppene. De bygger altså ikke på noen sentralt fastsatt norm for tjenestetilbudet. Med utgangspunkt i denne fordelingen beregnes det en utgift per person i hver gruppe. Deretter beregnes mer- eller mindretgifter for den enkelte aldersgruppe som produktet av utgift per person og anslått endring i antall personer. Endelig beregnes de samlede mer- eller mindretgifter som summen av mer- og mindretgifter for alle aldersgruppene.

Beregningsopplegget bygger på forutsetninger som det er viktig å presisere. Blant annet legges det til grunn konstante gjennomsnittskostnader, uendret standard, uendret produktivitet og uendret dekningsgrad. Høyere dekningsgrad eller høyere standard vil isolert sett trekke i retning av økte utgifter, mens økt produktivitet vil trekke i retning av reduserte utgifter.

I beregningene tas det ikke hensyn til mulige endringer i befolkningens helsetilstand og funksjonsevne, arbeidsledighet, innvandrersandel, bosettingsmønster m.m. Slike endringer vil kunne ha betydning for etterspørsel og kostnader for kommunale tjenester.

Beregningene tar utgangspunkt i hoveddelen av kommunesektorens faktiske driftsutgifter. I beregningene benyttes kostnadsnøklene i inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner for 2014, som vist i statsbudsjettet for 2014 (Prop. 1 S (2013-2014)) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet).

Fra og med beregningsopplegget for 2014 ble det gjort endringer med hensyn til hvilke tjenester som eksplisitt skal inngå i beregningene. Utvalget var delt i et flertall og et mindretall angående reduksjonen i omfanget av tjenester. Tidligere har alle deler av kommunenes og fylkeskommunenes brutto driftsutgifter som inngår i kostnadsnøkkelen for inntektssystemet vært medregnet. Flertallets beregningsopplegg som ble skissert i utvalgets vårrapport for 2013,

innebærer at utgiftsframskrivningen tydeligere avgrenses til individrettede tjenester, slik som barnehage, grunnskole, videregående opplæring, pleie og omsorg, primærhelsetjeneste, sosiale tjenester og kollektivtransport. Dette er tjenester hvor det vil være nødvendig å øke ressursbruken tilnærmet proporsjonalt med antall brukere for å opprettholde tjenestetilbudet når antall brukere øker.

Beregning av mer-/mindreutgifter for 2015 tar utgangspunkt i anslått utgiftsnivå for kommunesektoren i 2014. Det er tatt utgangspunkt i regnskapstall for 2012 (KOSTRA-tall), framskrevet til 2014 med anslått vekst i kommunesektorens frie inntekter. Det utgiftsbegrepet som benyttes er driftsutgifter inklusive avskrivninger.

Kommunenes brutto driftsutgifter til de tjenester som inngår i den kommunale kostnadsnøkkelen er anslått til 265 mrd. kroner i 2014. Fylkeskommunenes brutto driftsutgifter til de tjenester som inngår i den fylkeskommunale kostnadsnøkkelen er anslått til 51 mrd. kroner. De samlede utgiftene som ligger til grunn for beregningene er anslått til 316 mrd. kroner i 2014. Anslaget på brutto driftsutgifter i 2014 framkommer som brutto driftsutgifter i 2012, på henholdsvis 242 mrd. kroner for kommunene og 47 mrd. kroner på fylkeskommunene, framskrevet med veksten i frie inntekter fra 2012 til 2014 på 9,4 prosent for kommunene og 8,5 prosent for fylkeskommunene.

Kommunesektorens brutto driftsutgifter til formålene som inngår i beregningene samt hvilken andel de utgjør av de samlede driftsutgiftene til nasjonale velferdstjenester er vist i tabell 2. Beregning av mer- og mindreutgifter for 2014 i pkt. 5 tar utgangspunkt i anslått utgiftsnivå for 2014 i tabell 2.

Tabell 4.2 Kommunesektorens driftsutgifter, inkludert avskrivninger til nasjonale velferdstjenester¹. Anslag 2014

	Mrd. kr	Andel
Driftsutgifter relatert til kommunal kostnadsnøkkel	265	0,839
Driftsutgifter relatert til fylkeskommunal kostnadsnøkkel	51	0,161
Sum	316	1,000

¹ Med nasjonale velferdstjenester menes de tjenester som inngår i de kommunale og fylkeskommunale kostnadsnøkklene, med unntak av kommunal administrasjon og fylkeskommunal vei.

Fordelingen av kommunesektorens utgifter på de ulike aldersgruppene er basert på en forenkling av kostnadsnøkklene i inntektssystemet for kommunesektoren. Kostnadsnøkkelen for kommunene omfatter barnehage, grunnskole, helse- og sosialsektoren og samhandlingsreformen. Kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene omfatter videregående opplæring, tannhelsetjenesten og kollektivtransport. For kommuner og fylkeskommuner konstrueres en forenklet kostnadsnøkkel hvor de andre kriteriene i kostnadsnøkklene utover de aldersrelaterte kriteriene er tatt ut.

Det er tidligere ikke tatt hensyn til de etterspørselskriteriene som ikke har vært rendyrkede alderskriterier. Med den endrede beregningsmetoden inkluderes fra og med anslaget for 2014 også vektingen av enkelte av de øvrige sosiale kriteriene som knytter seg til bestemte aldersgrupper. Vektingen av disse kriteriene er lagt på de tilhørende alderskriteriene, og alderskriteriene er deretter økt proporsjonalt slik at de summerer seg til 1.

De forenklede kostnadsnøkklene for kommuner og fylkeskommuner er vist i tabell 3. I tillegg er disse kostnadsnøkklene vektet sammen til én felles kostnadsnøkkel, hvor driftsutgiftene til de enkelte sektorene er brukt som vekter, jf. tabell 2.

Tabell 4.3 Forenklede kostnadsnøkler

Aldersgruppe	Kommune	Fylkeskommune	Sammenvektet kostnadsnøkkel
0-1 år	0,043	0,012	0,038
2-5 år	0,149	0,026	0,129
6-15 år	0,326	0,062	0,283
16-18 år	0,015	0,680	0,123
19-22 år	0,021	0,018	0,020
23-34 år	0,048	0,054	0,049
35-66 år	0,124	0,104	0,121
67-74 år	0,071	0,021	0,063
75-79 år	0,028	0,008	0,025
80-89 år	0,108	0,011	0,093
90 år og over	0,067	0,003	0,056
Sum	1,000	1,000	1,000

Når for eksempel aldersgruppa 6-15 år har en vekt på 0,326 i den kommunale kostnadsnøkkel, er tolkningen at 32,6 prosent av kommunenes utgifter til tjenestene som er omfattet av beregningene, kan knyttes til denne aldersgruppa.

4.4 Beregnede mer- og mindretgifter i 2015 knyttet til den demografiske utviklingen

I pkt. 2 ble det redegjort for anslått befolkningsvekst fra 2014 til 2015 i tre alternativer. I dette avsnittet vises beregninger av utgiftsendringer knyttet til de tre alternativene.

Med utgangspunkt i den sammenvektede kostnadsnøkkel i tabell 3 kan samlede utgifter knyttet til de enkelte aldersgruppene beregnes. Deretter beregnes utgift per innbygger i den enkelte aldersgruppe. Mer- eller mindretgift knyttet til de enkelte aldersgruppene framkommer som produktet av beregnet utgift per innbygger og anslått endring i befolkningstallet i de tre alternativene.

I tabell 4 er mer- og mindretgifter knyttet til de enkelte aldersgruppene beregnet med utgangspunkt i SSBs middelalternativ for befolkningsvekst.

På bakgrunn av forventet befolkningsutvikling fra 2014 til 2015 i tråd med SSBs middelalternativ for befolkningsvekst (alternativ MMMM), anslås det at merutgiftene for kommunesektoren til drift av såkalte nasjonale velferdstjenester vil utgjøre om lag 3,1 mrd. 2014-kroner. Dette tilsvarer en vekst i driftsutgiftene på de samme tjenestene på om lag 1,0 prosent. Anslaget bygger på de beregningsmessige forutsetningene omtalt i pkt. 3.

Tabell 4.4 Kommunesektorens driftsutgifter fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2014 til 2015. SSBs middelalternativ (alt. MMMM).

	Kostnadsnøkkel	Samlede utg. (mrd. 2014-kr)	Utgift per innb. (2014-kr)	Anslått endring i folketall 2014-2015	Mer-/mindreutgift (mill. 2014-kr)
0-1 år	0,038	12,0	99 758	2 346	234
2-5 år	0,129	40,9	160 553	1 720	276
6-15 år	0,283	89,6	144 882	5 560	806
16-18 år	0,123	38,8	196 660	-1 148	-226
19-22 år	0,020	6,5	24 164	1 016	25
23-34 år	0,049	15,5	18 824	20 017	377
35-66 år	0,121	38,2	17 957	14 078	253
67-74 år	0,063	19,8	57 654	19 120	1 102
75-79 år	0,025	7,8	57 722	4 803	277
80-89 år	0,093	29,3	164 544	-1 948	-321
90 år og over	0,056	17,8	419 812	788	331
Sum	1,000	316,2	61 892	66 352	3 134

Hele den beregnede merutgiften på 3,1 mrd. kroner er knyttet til kommunene. Fylkeskommunene forventes i disse beregningene ikke å få verken mer- eller mindreutgifter. Nedgangen i behovet for tjenester innenfor videregående opplæring på 0,2 mrd. kroner vil bli oppveid av en forventet økning av behovet for samferdselstjenester.

I tabell 5 er mer- og mindreutgifter for kommunesektoren beregnet med utgangspunkt i SSBs alternativer for høy og lav nettoinnvandring (jf. tabell 1). Beregningsopplegget for øvrig er det samme som i tabell 4.

Tabell 4.5 Kommunesektorens driftsutgifter fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2014 til 2015. Alternativer med hhv. lav og høy nettoinnvandring

	Utgift per innb. (2014-kr)	Lav nettoinnvandring		Høy nettoinnvandring	
		Anslått endring i folketall 2014-2015	Mer-/mindreutgift (mill. 2014-kr)	Anslått endring i folketall 2014-2015	Mer-/mindreutgift (mill. 2014-kr)
0-1 år	99 758	1 305	130	3 232	322
2-5 år	160 553	1 120	180	2 177	350
6-15 år	144 882	4 094	593	6 719	973
16-18 år	196 660	-1 513	-298	-861	-169
19-22 år	24 164	221	5	1 588	38
23-34 år	18 824	13 860	261	24 543	462
35-66 år	17 957	9 578	172	17 462	314
67-74 år	57 654	19 081	1 100	19 159	1 105
75-79 år	57 722	4 803	277	4 803	277
80-89 år	164 544	-1 949	-321	-1 949	-321
90 år og over	419 812	786	330	786	330
Sum	61 892	51 386	2 430	77 659	3 681

Gitt forutsetningene omtalt i pkt. 3 og en befolkningsutvikling med lav nettoinnvandring, kan merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen anslås til 2,4 mrd. kroner, dvs. om lag 0,7 mrd. kroner lavere enn middelalternativet.

Med forutsetninger om høy nettoinnvandring kan merutgiftene anslås til om lag 3,7 mrd. kroner, dvs. om lag 0,6 mrd. kroner mer enn middelalternativet.

Det er betydelig usikkerhet knyttet til å anslå befolkningsutviklingen og de demografiske kostnadene som dette gir kommunesektoren. Fra 2013 til 2014 var det størst avvik mellom prognosene og faktisk utvikling for 0-1 åringer, jf. tabell 6. Dette kan tyde på at framskrivningene har overvurdert fødselsratene noe.

4.5 Mer- og mindretgifter knyttet til den demografiske utviklingen i 2014 – oppdaterte beregninger

I TBUs notat til 1. konsultasjonsmøte i 2013 ble de samlede merutgiftene i 2014 knyttet til den demografiske utviklingen anslått til om lag 3,3 mrd. kroner, gitt forutsetninger beskrevet i pkt. 3. Anslaget var bl.a. basert på en økning av folketallet fra 2013 til 2014 på om lag 65 900.

SSB publiserte 20. februar 2014 befolkningstall per 1. januar 2014 som viste at den faktiske befolkningsveksten fra 2013 til 2014 ble om lag 57 800, dvs. 8 100 færre enn først lagt til grunn. Utvalget har oppdatert beregningene av mer- og mindretgifter for 2014, som ble lagt fram våren 2013, med de endelige befolkningstallene per 1. januar 2014. De samlede merutgiftene for 2014 anslås nå til vel 2,8 mrd. 2013-kroner, som er lag 0,5 mrd. kroner lavere enn anslått i notat til det første konsultasjonsmøtet i 2013.

Sett i forhold til fjorårets notat til det første konsultasjonsmøtet, ble befolkningsutviklingen svakere enn anslått blant de mellom 0-1 år, 6-15 år, 19-22 år og 35-66 år, mens den ble høyere for gruppene 2-5 år og over 90 år. I sum blir derfor de anslåtte merutgiftene på et lavere nivå enn i beregningen som ble foretatt til det første konsultasjonsmøtet 2013. Det oppdaterte anslaget for aldersgruppene 0-1 og 6-15 ligger om lag 500 og 100 mill. kroner lavere enn anslaget til det første konsultasjonsmøtet i 2013, Mens gruppen over 90 år trekker i motsatt retning og vil ligge på om lag 100 mill. kroner høyere. Tidligere har avviket mellom prognoser og faktiske befolkningstall vært relatert til en usikkerhet knyttet til innvandring. I den faktiske befolkningsveksten fra 2013 til 2014 har denne faktoren gitt mindre utslag. Derimot har fødselsratene bidratt til lavere vekst enn prognosene antydte.

Tabell 4.6 Endring i innbyggertall 2013-2014 og beregnede mer- og mindretgifter i kommunesektoren knyttet til endring i aldersgrupper fra 2013 til 2014. Mill. 2013-kroner.

Beregning foretatt til 1. konsultasjonsmøte 2013			Oppdatert beregning med nye befolkningstall per 1.1.2014	
	Endring i innbyggertall 2013-2014 (SSBs framskrivning fra juni 2012)	Mer-/mindretgifter	Faktisk endring i innbyggertall 2013-2014	Mer-/mindretgifter
0-1 år	3 157	304	-1 184	-114
2-5 år	1 881	283	1 914	288
6-15 år	2 270	319	1 344	189
16-18 år	909	175	939	180
19-22 år	763	17	-474	-11
23-34 år	21 035	378	21 036	378
35-66 år	10 693	183	8 696	149
67-74 år	22 626	1 282	22 638	1 283
75-79 år	3 690	209	3 697	209
80-89 år	-2 235	-342	-2 159	-330
90 år og over	1 096	443	1 334	539
Sum merutgifter	65 885	3 252	57 781	2 761

Vedlegg

Vedlegg 1

Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen 2010-2013. Nasjonalregnskapets gruppering

Tabell 1.1 Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen i alt, 2010-2013. Mill. kroner og endring i prosent.

	Millioner kroner				Endring i prosent		
	2010	2011	2012*	2013*	10/11	11/12**	12/13**
A. Inntekter i alt	363 961	393 398	417 710	442 006	8,1	6,2	5,8
Løpende inntekter	361 992	390 488	414 302	438 360	7,9	6,1	5,8
Gebyrer	45 796	48 397	51 288	54 117	5,7	6,0	5,5
Renter og utbytte mv	12 739	19 842	17 003	18 183	55,8	-14,3	6,9
Produksjonsskatter	7 651	8 083	8 552	9 469	5,7	5,8	10,7
<i>Eiendomsskatt</i>	7 104	7 566	8 022	8 911	6,5	6,0	11,1
<i>Andre produksjonsskatter</i>	547	517	530	558	-5,3	2,4	5,3
Skatt på inntekt og formue	138 222	135 502	145 065	153 375	-2,0	7,1	5,7
Overføringer fra staten	153 028	172 663	187 035	197 550	12,8	8,3	5,6
Andre innenlandske løpende overføringer	4 556	6 002	5 359	5 666	31,7	-10,7	5,7
Kapitalinntekter	1 969	2 910	3 409	3 646	47,7	17,1	7,0
Salg av fast realkapital	46	74	61	66	61,2	-16,9	7,9
Salg av fast eiendom	1 924	2 836	3 348	3 580	47,4	18,0	7,0
B. Utgifter i alt	387 826	411 827	434 945	460 041	6,2	5,6	5,8
Løpende utgifter	336 737	359 326	381 357	402 158	6,7	6,1	5,5
Lønnskostnader	195 354	210 655	221 846	234 685	7,8	5,3	5,8
Produktinnsats	74 008	76 498	78 520	82 399	3,4	2,6	4,9
Produktkjøp til husholdninger	19 244	20 798	22 119	23 388	8,1	6,4	5,7
Renter	10 494	12 132	12 681	13 191	15,6	4,5	4,0
Produksjonssubsidier	12 861	13 479	14 048	14 472	4,8	4,2	3,0
Stønader til husholdninger	10 280	10 324	10 482	11 001	0,4	1,5	5,0
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	4 893	4 776	4 794	5 140	-2,4	0,4	7,2
<i>Andre stønader</i>	5 387	5 548	5 688	5 861	3,0	2,5	3,0
Overføringer Ideelle organisasjoner	11 875	12 417	13 195	14 213	4,6	6,3	7,7
Overføringer til staten	2 621	3 024	8 467	8 809	15,4	179,9	4,0
Kapitalutgifter	51 089	52 502	53 588	57 883	2,8	2,1	8,0
Anskaffelse av fast realkapital	48 679	49 325	50 050	54 102	1,3	1,5	8,1
Kjøp av fast eiendom	1 020	1 343	1 247	1 480	31,7	-7,2	18,7
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet A96	1 390	1 834	2 291	2 300	31,9	24,9	0,4
C. Nettofinansinvesteringer	-23 865	-18 430	-17 234	-18 035	-22,8	-6,5	4,6

* foreløpige tall

** anslag

Kilde: SSB og Finansdepartementet

Tabell 1.2 Inntekter og utgifter i kommunene inkl. Oslo. 2010-2013. Mill. kroner og endring i prosent.

	2011*	2012*	2013*	Endring i prosent	
				11/12	12/13
A. Brutto inntekter (B+C)	328 276	349 937	371 664	6,6	6,2
B. Løpende inntekter	325 457	346 756	368 252	6,5	6,2
Gebyrer	45 303	47 708	50 319	5,3	5,5
Formuesinntekter	14 037	11 739	12 922	-16,4	10,1
<i>Renter</i>	4 315	4 748	4 964	10,0	4,5
<i>Utbytte</i>	7 273	4 515	4 898	-37,9	8,5
<i>Uttak fra forretningsdrift</i>	2 449	2 476	3 060	1,1	23,6
<i>Bompenger, leieinntekter grunn mv</i>	0	0	0		
Skatter i alt	123 744	132 028	140 022	6,7	6,1
<i>Produksjonsskatter</i>	8 083	8 552	9 469	5,8	10,7
<i>Eiendomsskatt</i>	7 566	8 022	8 911	6,0	11,1
<i>Andre produksjonsskatter</i>	517	530	558	2,4	5,3
<i>Skatt på inntekt og formue</i>	115 660	123 476	130 553	6,8	5,7
Overføringer fra staten	138 010	150 778	160 876	9,3	6,7
Overføring fra fylkeskommunen	2 308	2 051	1 958		
Andre innenlandske løpende overføringer	4 363	4 503	4 113	3,2	-8,7
C. Kapitalinntekter	2 819	3 181	3 413	12,8	7,3
Salg av fast realkapital	69	54	58	-21,9	8,0
Salg av fast eiendom	2 750	3 127	3 354	13,7	7,3
D. Brutto utgifter (E+F)	345 005	365 494	388 470	5,9	6,3
E. Løpende utgifter	306 286	325 994	345 688	6,4	6,0
Lønnskostnader	187 632	197 619	209 182	5,3	5,9
Produktinnsats	62 069	63 337	66 409	2,0	4,8
Produktkjøp til husholdninger	18 574	19 782	20 918	6,5	5,7
Renter	10 915	11 368	11 915	4,1	4,8
Overføringer til private	25 598	27 145	29 149	6,0	7,4
<i>Produksjonssubsidier</i>	4 950	5 715	6 015	15,5	5,3
<i>Stønader til husholdninger</i>	9 952	9 991	10 656	0,4	6,7
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	4 754	4 783	5 131	0,6	7,3
<i>Andre stønader til husholdninger</i>	5 199	5 208	5 526	0,2	6,1
<i>Ideelle organisasjoner</i>	10 695	11 439	12 478	7,0	9,1
Overføringer til staten	1 498	6 743	8 115	350,2	20,3
Overføringer til fylkeskommunen	511	493	582		
F. Kapitalutgifter	38 719	39 500	42 782	2,0	8,3
Anskaffelse av fast realkapital	37 338	38 163	41 337	2,2	8,3
Kjøp av fast eiendom	1 237	1 199	1 397	-3,0	16,4
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	145	138	49	-4,6	-64,7
G. Nettofinansinvesteringer (A-D)	-16 729	-15 557	-16 806	-7,0	8,0

* Foreløpige tall

Kilde: SSB

Tabell 1.3 Inntekter og utgifter i fylkeskommunene eks. Oslo, 2011-2013. Mill. kroner og endring i prosent.

	Millioner kroner			Endring i prosent	
	2011*	2012*	2013*	11/12	12/13
A. Brutto inntekter (B+C)	63 847	66 188	68 442	3,7	3,4
B. Løpende inntekter	63 757	65 961	68 208	3,5	3,4
Gebyrer	3 094	3 580	3 798	15,7	6,1
Formuesinntekter	4 530	3 679	3 361	-18,8	-8,6
Renter	740	785	735	6,0	-6,3
Utbytte	1 124	430	393	-61,7	-8,7
Uttak fra forretningsdrift	676	412	0	-39,1	-100,0
Bompenger, leieinntekter grunn mv	1 990	2 052	2 233	3,1	8,8
Skatter i alt	19 842	21 589	22 822	8,8	5,7
Produksjonsskatter	0	0	0		
Skatt på inntekt og formue	19 842	21 589	22 822	8,8	5,7
Overføringer fra staten	34 653	36 257	36 674	4,6	1,2
Overføring fra kommunene	511	493	582		
Andre innenlandske løpende overføringer	1 639	856	1 553	-47,7	81,3
C. Kapitalinntekter	91	228	234	151,4	2,7
Salg av fast realkapital	4	7	8	61,4	7,0
Salg av fast eiendom	86	220	226	156,0	2,5
D. Brutto utgifter (E+F)	65 548	67 866	69 671	3,5	2,7
E. Løpende utgifter	51 766	53 778	54 571	3,9	1,5
Lønnskostnader	23 022	24 227	25 503	5,2	5,3
Produktinnsats	13 155	13 598	14 090	3,4	3,6
Produktkjøp til husholdninger	2 223	2 336	2 471	5,1	5,7
Renter	1 216	1 313	1 276	8,0	-2,8
Overføringer til private	10 622	10 580	10 537	-0,4	-0,4
Produksjonssubsidier	8 529	8 333	8 457	-2,3	1,5
Stønader til husholdninger	371	491	345	32,2	-29,8
Sosialhjelpsstønader	22	11	10	-51,4	-9,3
Andre stønader til husholdninger	349	480	335	37,5	-30,2
Ideelle organisasjoner	1 722	1 756	1 735	1,9	-1,2
Overføringer til staten	1 527	1 724	694	12,9	-59,7
Overføring til kommunene	2 308	2 051	1 958		
F. Kapitalutgifter	13 783	14 088	15 101	2,2	7,2
Anskaffelse av fast realkapital	11 987	11 887	12 765	-0,8	7,4
Kjøp av fast eiendom	107	48	84	-55,4	76,6
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	1 689	2 153	2 251	27,5	4,6
G. Nettofinansinvesteringer (A-D)	-1 701	-1 677	-1 229	-1,4	-26,7

* Foreløpige tall

Kilde: SSB

Vedlegg 2**Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 2013
Kommuner og fylkeskommuner***Tabell 2.1 Hovedtall for drift, investering og finansiering. Millioner kroner*

	2013			Sum	2012 Sum
	Kommuner ekskl Oslo	Oslo	Fylkes- kommunene		
Drift					
1. Brutto driftsinntekter	314 330	47 480	67 376	429 186	406 653
2. Brutto driftsutgifter	296 798	46 555	61 617	404 970	382 316
3. Brutto driftsresultat (1-2)	17 532	926	5 759	24 216	24 338
4. Renteinntekter	8 363	1 652	1 354	11 369	11124
4.a Herav utbytte	2 664	1 012	441	4 117	4280
4.b Herav gevinst omløpsmidler	1 801	0	33	1 834	1418
5. Renteutgifter	8 999	695	1 332	11 026	11098
5.a Herav tap finansielle omløpsmidler	234	0	2	236	193
6. Netto renter	-636	957	55	343	26
7. Avdragsinntekter	298	12		310	240
8. Avdragsutgifter	9 516	1 044	1 801	12 361	11 783
9. Netto avdrag	-9 218	-1 032	-1 801	-12 051	-11 543
10. Utlån	155	28		183	155
11. Netto driftsresultat (3+6+9-10)	7 523	823	4 013	12 325	12 666
Investering					
12. Brutto investeringsutgifter	36 649	2 831	14 375	53 855	49 351
13. Tilskudd,refusjoner, salg fast eiendom	7 792	862	4 560	13 214	12 595
Finansiering					
14. Overskudd før lån (3+6-12+13)	-11 961	-87	-4 001	-16 082	-12 392
15. Bruk av lån (netto)	23 912	1 617	5 379	30 908	26 031
16. Netto premieavvik	369	169	-134	404	-5 144
17. Netto anskaffelse av midler (15+13+11-12+16)	2 947	639	-557	2 996	-3 203
Nøkkeltall					
Brutto driftsresultat i prosent av inntektene	5,6 %	1,9 %	8,5 %	5,6 %	6,0 %
Renter og avdrag i prosent av inntektene	3,1 %	0,2 %	2,6 %	2,7 %	2,8 %
Netto driftsresultat i prosent av inntektene	2,4 %	1,7 %	6,0 %	2,9 %	3,1 %
Brutto investeringsutgifter i prosent av inntektene	11,7 %	6,0 %	21,3 %	12,5 %	12,1 %
Overskudd før lån i prosent av inntektene	-3,8 %	-0,2 %	-5,9 %	-3,7 %	-3,0 %
Lån i prosent av bruttoinvesteringene	65,2 %	57,1 %	37,4 %	57,4 %	52,7 %

Vedlegg 3**Statlige overføringer til kommunesektoren i 2013 og 2014. 1000 kr.***Tabell 3.1 Statlige overføringer til kommunesektoren 2013 og 2014. 1000 kroner*

Øremerket tilskudd			Nysaldert	Saldert budsjett
Kap.	Post	Navn	budsjett 2013	2014
Kunnskapsdepartementet				
225		Tiltak i grunnsopplæringen		
	60	Tilskudd til landslinjer	184 495	191 091
	62	Tilskudd til de kommunale sameskolene i Snåsa og Målselv	21 578	22 290
	63	Tilskudd til samisk i grunnsopplæringen	49 890	57 533
	65	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg (kap. 582.60 i 2013)	468 900	533 300
	66	Tilskudd til leirskoleopplæring	43 982	45 433
	67	Tilskudd til opplæring i finsk	7 518	8 136
	68	Tilskudd til opplæring i kriminalomsorgen	238 984	246 870
	69	Kompensasjon for investeringskostnader ved grunnskolereformen	231 297	227 538
226		Kvalitetsutvikling i grunnsopplæringen		
	60	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner	37 204	38 432
	62	Tilskudd for økt lærertetthet	150 235	372 168
227		Tilskudd til særskilte skoler		
	60	Tilskudd til Moskva og Murmanskskolen	2 044	2 111
	61	Tilskudd til voksenopplæring i Andebu kommune	4 644	4 797
	62	Tilskudd til Fjellheimen leirskole	5 533	5 716
231		Barnehager		
	61	Investeringstilskudd	2 560	
	64	Tilskudd til midlertidige lokaler	330	
258		Tiltak for livslang læring		
	60	Tilskudd til karriereveiledning		30 000
287		Forskningsinstitutter og andre tiltak		
	60	Regionale forskningsfond, tilskudd til forskning	219 000	219 000
		Sum	1 668 194	2 004 415
Kulturdepartementet				
310		Tilskudd til trossamfunn m.m.		
	60	Tilskudd til livssynsnøytrale seremonirom (kap. 314.60 i 2013)	10 000	10 330
320		Allmenne kulturformål		
	60	Kulturkort for ungdom	3 900	3 900
342		Kirkebygg og gravplasser		
	60	Rentekompensasjon - kirkebygg (kap. 582.61 i 2013)	38 000	55 600
		Sum	51 900	69 830
Justis- og beredskapsdepartementet				
430		Kriminalomsorgsdirektoratet		
	60	Refusjoner til kommunene, forvaringsdømte mv.	66 304	92 300
440		Politidirektoratet - politi- og lensmannsetaten		
	60	Tilskudd til kommuner til SLT-tiltak	5 160	5 330
		Sum	71 464	97 630

Øremerket tilskudd			Nysaldert	Saldert budsjett
Kap.	Post	Navn	budsjett 2013	2014
Kommunal- og moderniseringsdepartementet				
551		Regional utvikling og nyskaping		
	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 525 950	1 166 306
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	557 700	505 287
	63	Tilskudd til utbygging av bredbånd	53 160	
552		Nasjonalt samarbeid for regional utvikling		
	62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling	30 000	30 000
567		Nasjonale minoriteter		
	60	Tiltak for rom (kap. 1540.60 i 2013)	4 550	5 050
575		Ressurskrevende tjenester		
	60	Toppfinansieringsordning	6 361 125	6 863 205
581		Bolig- og bomiljøtiltak		
	61	Husleietilskudd	2 500	2 300
590		Byutvikling og planlegging		
	61	Bærekraftig byutvikling (del av kap. 1400.61 i 2013)		18 000
	65	Områdesatsing i byer (kap. 1400.65 Groruddalen i 2013)	32 000	42 000
		Sum	8 566 985	8 632 148
Arbeids- og sosialdepartementet				
621		Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering		
	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	163 330	191 720
634		Arbeidsmarkedstiltak		
	60	Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser i Oslo kommune	22 000	23 800
		Sum	185 330	215 520
Helse- og omsorgsdepartementet				
718		Rusmiddelforebygging		
	63	Rusmiddeltiltak	15 957	16 484
719		Annet folkehelsearbeid		
	60	Kommunetilskudd	12 459	6 672
761		Omsorgstjeneste		
	60	Kommunale kompetansetiltak	206 215	262 888
	61	Vertskommuner	952 588	947 723
	62	Dagaktivitetstilbud	54 800	81 400
	63	Investeringsstilskudd (kap. 586.64 i 2013)	517 200	1 069 550
	64	Kompensasjon renter og avdrag (kap. 586.63 i 2013)	1 032 900	1 055 900
	66	Brukerstyrt personlig assistanse	54 129	90 004
	67	Utviklingsiltak	121 087	75 753
762		Primærhelsetjeneste		
	60	Forebyggende helsetjenester	71 225	62 113
	61	Fengselshelsetjenesten	130 858	135 176
	62	Øyeblikkelig hjelp	249 692	419 108
	63	Allmennegetjenester	98 144	128 208
763		Rustiltak		
	61	Kommunalt rusarbeid	80 029	447 068
764		Psykisk helse		
	60	Psykisk helsearbeid	224 179	268 643
783		Personell		
	61	Turnustjeneste	129 138	133 400
		Sum	3 950 600	5 200 090

Øremerket tilskudd			Nysaldert	Saldert budsjett
Kap.	Post	Navn	budsjett 2013	2014
Barne- og likestillings og inkluderingsdepartementet				
840		Krisetiltak		
	61	Tilskudd til incest- og voldtekstentre	76 640	77 500
846		Forsknings- og utredningsvirksomhet, tilskudd mv.		
	60	Tilskudd til likestillingsarbeid i kommunal sektor	1 900	
854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet		
	60	Kommunalt barnevern	464 755	573 356
	61	Utvikling i kommunene	25 946	30 719
855		Statlig forvaltning av barnevernet		
	60	Tilskudd til kommunene	186 067	192 207
857		Barne- og ungdomstiltak		
	60	Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn	64 333	22 456
	61	Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom		111 000
		Sum	819 641	1 007 238
Nærings- og fiskeridepartementet				
919		Diverse fiskeriformål		
	60	Tilskudd til kommuner		180 000
		Sum		180 000
Landbruks- og matdepartementet				
1143		Statens landbruksforvaltning		
	60	Tilskudd til veterinærdekning	130 154	132 449
		Sum	130 154	132 449
Samferdselsdepartementet				
1320		Statens vegvesen		
	61	Rentekompensasjon for transporttiltak i fylkene	140 000	217 250
	62	Skredsikring fylkesveger	550 800	564 000
1330		Særskilte transporttiltak		
	60	Særskilt tilskudd til kollektivtransport	758 900	78 300
	61	Belønningsordningen for bedre kollektivtransport mv.		945 300
1360		Kystverket		
	60	Tilskudd til fiskerihavneanlegg (kap. 1062.60 i 2013)	60 000	61 980
		Sum	1 509 700	1 866 830
Klima- og miljødepartementet				
1400		Klima- og miljødepartementet		
	61	Framtidens byer og bærekraftig byutvikling (jf. kap. 590.61)	37 000	19 000
	62	Den naturlige skolesekken	3 500	3 500
1420		Miljødirektoratet		
	60	Tilskudd til lokalt utviklingsfond	6 000	
	69	Oppryddingstiltak		39 845
1429		Riksantikvaren		
	60	Kulturminnearbeid i kommunene		2 000
		Sum	46 500	64 345
Olje- og energidepartementet				
1820		Norges vassdrags- og energidirektorat		
	60	Tilskudd til flom- og skredforebygging	16 000	19 000
1821		Hjemfalte anlegg		
	60	Overføringer til kommuner	350	
		Sum	16 350	19 000

Øremerket tilskudd			Nysaldert	Saldert budsjett
Kap.	Post	Navn	budsjett 2013	2014
Folketrygden				
2755		Helsetjenester i kommunene mv.		
	62	Fastlønnsordning fysioterapeuter	296 000	309 000
		Sum	296 000	309 000
		Sum øremerkede tilskudd (kommuneopplegget)	17 312 818	19 798 495
Øremerkede tilskudd til flyktninger og asylsøkere (utenfor kommuneopplegget)¹⁾				
225		Tilskudd i grunnopplæringen		
	64	Tilskudd til opplæring av unge asylsøkere og barn av asylsøkere	125 658	155 542
231		Barnehager		
	63	Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder	126 015	130 173
490		Utlendingsdirektoratet		
	60	Tilskudd til vertskommuner for statlige mottak for asylsøkere og flyktninger	259 194	342 898
821		Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere		
	60	Integreringstilskudd	5 000 561	5 895 503
	61	Særskilt tilskudd ved bosetting av enslige, mindreårige flyktninger	340 669	448 165
	62	Kommunale innvandreriltak	172 323	209 796
822		Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere		
	60	Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	1 753 554	1 659 768
854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet		
	65	Refusjon av kommunale utgifter til barneverntiltak knyttet til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	1 232 000	1 023 534
		Sum	9 009 974	9 865 379
Andre poster utenfor kommuneopplegget¹⁾				
1632		Kompensasjon for merverdiavgift		
	61	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner	17 000 000	19 800 000
		Sum	17 000 000	19 800 000
		Sum øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget	26 009 974	29 665 379
Rammeoverføringer til kommunesektoren				
571		Rammetilskudd til kommuner		
	60	Innbyggertilskudd	109 739 086	115 616 047
	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	373 080	378 317
	62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 446 422	1 503 297
	63	Småkommunetilskudd	929 742	946 140
	64	Skjønnstilskudd	2 138 700	2 157 000
	66	Vekstilskudd	60 233	61 198
	67	Storbytilskudd	401 506	420 280
		Sum rammeoverføringer kommuner	115 088 769	121 082 279
572		Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60	Innbyggertilskudd	27 316 533	28 766 999
	62	Nord-Norge-tilskudd	577 270	599 430
	64	Skjønnstilskudd	509 000	512 000
		Sum rammeoverføringer fylkeskommuner	28 402 803	29 878 429
		Sum rammeoverføringer	143 491 572	150 960 708

1) Øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget medregnes ikke ved beregning av vekst i kommunesektorens inntekter

Vedlegg 4

Kommuneregnskapets og nasjonalregnskapets gruppering

1 Innledning

Offentlig forvaltning og offentlige og private foretak fører sine regnskaper etter ulike regnskapsforskrifter. Ved å konvertere regnskapstallene over i nasjonalregnskapets gruppering oppnår man imidlertid en felles inndeling som gjør det mulig å sammenstille de ulike delene av økonomien. En oppstilling av kommuneforvaltningens inntekter og utgifter etter nasjonalregnskapets grupperinger er derfor nødvendig, f.eks. for å sammenlikne med utviklingen i øvrige deler av offentlig sektor. For å vurdere utviklingen i kommunesektoren over tid, kan det også være en fordel å bruke nasjonalregnskapets tall. Nasjonalregnskapets tall blir, i tillegg til løpende priser, også utarbeidet i faste priser. Dermed får man tidsserier for volumutviklingen av investeringer, vareinnsats/produktinnsats, lønninger mv. I tillegg kan det i nasjonalregnskapet være korrigert for endringer i kommuneregnskapsforskriftene som ellers ikke vil gi sammenlignbare tall over tid.

Tabellene etter kommuneregnskapets oppstillingsmåte gir tall etter de samme begrep som finnes i den enkelte kommunes og fylkeskommunes regnskap. Disse tabellene gir derfor endringstall som kan sammenlignes med utviklingen i egen kommune.

Med forbehold om virkningen av de ulikeheter i omfang mv. som nevnes i punkt 2 nedenfor, gir de to tabellsett opplysninger som kan utfylle hverandre i beskrivelse og analyse av utviklingen i kommunal økonomi.

2 Omfang av kommunesektoren i de to tabellsett

Med basis i forskriftene av 15. desember 2000 vil kommuneforvaltningen i nasjonalregnskapet omfatte den virksomhet som kommunene fører på de ulike kostrafunksjonene med unntak av funksjonene 320 (Kommunal næringsvirksomhet), 330 (Samferdselsbedrifter/transporttiltak) og 373 (Kino). Kommunal næringsvirksomhet, kinoer etc. regnes i nasjonalregnskapet som forretningsdrift. Hos fylkeskommunene er funksjon 710 (Fylkeskommunal næringsvirksomhet) holdt utenfor og behandlet som forretningsdrift i nasjonalregnskapet. Som en del av kommuneforvaltningen regnes også kommunale og fylkeskommunale foretak (KF/FKF) og interkommunale selskaper som anses drive med forvaltningsvirksomhet.

Nasjonalregnskapets noe bredere definisjon og oppdeling av kommuneforvaltningen som forvaltningssektor, medfører f.eks. at lønnskostnadene i en rekke kommunale foretak grupperes sammen med lønnskostnadene i kommunene. Tilsvarende gjelder for tallene for bruttoinvesteringer.

Tabellene etter kommuneregnskapets oppstillingsmåte omfatter bare de ordinære fylkes- og kommunekasser. Felleskommunal virksomhet er her bare med i form av de tilskudd som blir bokført i kommunekassenes regnskap. De ulikheter i omfang som er nevnt over er imidlertid ikke så omfattende at de to tabellsett ikke kan sees i sammenheng.

3 Ulike underskuddsbegrep

I tabeller etter nasjonalregnskapets gruppering er "underskudd før lånetransaksjoner" en viktig indikator ved vurdering av utviklingen i kommuneforvaltningen. I oppstillinger etter kommuneregnskapets føringsmåte er det tilsvarende begrep "underskudd før lån og avsetning".

4 Sammenhengen mellom nasjonalregnskapets artsinndeling og kostraarter

For at den enkelte kommune- og fylkeskommune også skal kunne sammenlikne utviklingen i egen kommune med tall etter nasjonalregnskapets gruppering gis det her en oversikt over sammenhengen mellom de to grupperingene. De funksjonene som er definert som kommuneforvaltningens forretningsdrift ifølge nasjonalregnskapets gruppering holdes utenfor. Summering over alle andre funksjoner i kostra vil generelt kunne frembringe følgende nasjonalregnskapsarter:

Lønnskostnader	Artene 010 - 099 i kostra, fratrukket sykelønnsrefusjoner (710).
Produktinnsats	Kostraartene 100 - 270, minus artene 200 (inventar og utstyr) og 209 (medisinsk utstyr) som i nasjonalregnskapets gruppering defineres som investeringer. I tillegg trekkes art 690 (fordelte utgiftene) fra. Enkelte av artene i 200-serien behandles som investeringer dersom de stammer fra investeringsregnskapet (kontoklasse 0). I tillegg inkludere produktinnsats den beregnede størrelsen <i>indirekte målte finansielle tjenester</i> .
Gebyrer	Summering av artene 600 - 650 i kostra. Salg av driftsmidler (art 660) behandles i nasjonalregnskapet som salg av realkapital.
Renteinntekter/ formuesinntekter	Art 900 (renter) + art 905 (utbytte og eieruttak).

Andre nasjonalregnskapsarter vil være litt vanskeligere å følge. Når det gjelder overføringer til private (art 470) skiller nasjonalregnskapet mellom flere ulike overføringstyper, og hvilken funksjon som er brukt vil da være med å bestemme overføringstype. I andre tilfeller vil kontoklasse være med å bestemme omkodingene til nasjonalregnskapsarter. Dette gjelder særlig skillet mellom produktinnsats og bruttoinvesteringer.

5 Enkelte avledede begreper

I tabeller og kommentarer som bygger på nasjonalregnskapets grupperinger blir det ofte brukt en del begreper som er avledet fra de som er ført opp under punkt 4. De viktigste av disse er:

a) **Konsum i kommuneforvaltningen** = Lønnskostnader
+ Produktinnsats
+ Kapitalslit
+ Produktkjøp til husholdninger
- Gebyrer
+ Driftsresultat i VAR-sektoren
(funksjonene 340 - 357)

b) **Bruttoproduct** = Lønnskostnader
+ Kapitalslit
+ Driftsresultat i VAR-sektoren

Kapitalslitet fremkommer ikke direkte i kommuneregnskapet, men er beregnet ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapital i kommuneforvaltningen.

c) **Nettoinvesteringer** = Bruttoinvesteringer
- Kapitalslit

Vedlegg 5

Kostnadsdeflator for kommunene

Det framgår av tabell 5.1 at den kommunale kostnadsdeflatoren i 2013 er beregnet til 3,6 prosent, som er en oppjustering med 0,6 prosentpoeng fra anslaget i Nasjonalbudsjettet 2014. Grunnen til oppjusteringen er en økning i pensjonskostnader i forhold til samlede lønnsutbetalinger, høyere årslønnsvekst enn anslått og høyere prisvekst ved kjøp av varer og tjenester enn forutsatt. Det framgår av tabell 5.1 at prisveksten på kjøp av varer og tjenester er beregnet til 2,6 prosent fra 2012 til 2013, mens veksten i årslønn og pensjonskostnader er beregnet til 4,2 prosent.

Tabell 5.1 Beregning av samlet kommunal deflator

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Deflator	2,5	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,5	3,6
Sysselsetting, lønnsvekst og pensjonskostnader	3,0	3,5	5,2	7,2	5,0	3,5	4,7	4,8	4,2
Årslønnsvekst	3,4	3,9	4,8	6,7	4,6	3,7	4,3	4,1	3,7
Bidrag fra pensjonskostnader	-0,4	-0,4	0,4	0,5	0,4	-0,2	0,4	0,7	0,5
Kjøp av varer og tjenester, prisvekst	1,7	3,6	3,0	5,1	2,1	3,1	2,5	1,3	2,6
Lønnsandel i prosent	63,8	64,7	63,7	62,6	62,8	62,4	61,7	62,9	63,6

Tabell 5.2 Pensjonskostnadenes bidrag til kostnadsvekst

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lønn, mill. kr	107329	114687	124236	136669	146821	154626	164358	173774	182096
Pensjonskostnader, mill. kr	13122	13558	15145	17425	19280	20039	22052	24651	26858
Arbeidsgiveravgift på lønn mill. kr	16446	16471	16717	18335	19805	20688	22310	23422	25859
Lønnskostnader mill. kr	136897	144716	156098	172429	185906	195353	208720	221847	234813
Pensjonskostn. påslagskoeffisient på lønn	0,122	0,118	0,122	0,127	0,131	0,130	0,134	0,142	0,147
Pensjonskostnader 1 + påslagskoeffisient	1,122	1,118	1,122	1,127	1,131	1,130	1,134	1,142	1,147
Pensjonskost. indeks fra året før i påslagskoeffisient	0,996	0,996	1,003	1,005	1,003	0,998	1,004	1,007	1,005
Årslønnsvekst indeks	1,034	1,039	1,048	1,067	1,046	1,037	1,043	1,041	1,037
Pensjonskostnader, indeks	0,996	0,996	1,003	1,005	1,003	0,998	1,004	1,007	1,005
Samlet indeks økt årslønn og pensjonskostnader	1,030	1,035	1,052	1,072	1,050	1,035	1,047	1,048	1,042

Vedlegg 6

Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner

Tabell 6.1 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra personlige skattytere¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ²⁾	2003
Kommuner	13,50	13,50	13,00	12,25	11,75	11,50	10,75	11,50	11,20	12,20	12,40	13,00
Fylkeskommuner	7,50	7,50	7,25	7,00	7,00	6,75	6,25	6,60	6,45	6,90	1,90	3,24
Kommuneforvaltningen	21,00	21,00	20,25	19,25	18,75	18,25	17,00	18,10	17,65	19,10	14,30	16,24
Fellesskatt	7,00	7,00	7,75	8,75	9,25	9,75	11,00	9,90	10,35	8,90	13,70	11,76
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kommuner	13,20	13,20	13,30	12,25	12,05	12,80	12,80	11,30	11,60	11,60	11,40
Fylkeskommuner	2,60	3,00	2,90	2,70	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65
Kommuneforvaltningen	15,80	16,20	16,20	14,95	14,70	15,45	15,45	13,95	14,25	14,25	14,05
Fellesskatt	12,20	11,80	11,80	13,05	13,30	12,55	12,55	14,05	13,75	13,75	12,95
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	27,00

¹⁾ Fra 1979 har maksimalsatsene vært brukt i samtlige kommuner og fylkeskommuner

²⁾ Den betydelige reduksjonen i den fylkeskommunale skattøren i 2002 er knyttet til sykehusreformen

Tabell 6.2 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra etterskuddspliktige skattytere¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ²⁾
Kommuner	7,00	7,00	5,50	5,50	4,75	4,25	0,00
Fylkeskommuner	4,00	4,00	4,00	2,75	2,50	2,50	0,00
Kommuneforvaltning	11,00	11,00	9,50	8,25	7,25	6,75	0,00
Fellesskatt	17,00	17,00	18,50	19,75	20,75	21,25	28,00
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

¹⁾ Tidsangivelsen for etterskuddsskatter gjelder inntektsår. Innbetalingen av etterskuddsskatt foretas året etter inntektsåret

²⁾ Kommunal/fylkeskommunal etterskuddsskatt ble omgjort til statlig skatt fra inntektsåret 1998 med budsjettvirkning i 1999.

Vedlegg 7

Definisjonskatalog

Aktivitetsutvikling

For å måle utviklingen i den samlede aktiviteten i kommuneforvaltningen bruker utvalget der endringer i sysselsetting målt i timeverk, produktinnsats i faste priser og brutto realinvesteringer i faste priser veies sammen. Som vekter brukes de andelene som lønnskostnader (inkludert pensjonsutgifter), produktinnsats og brutto realinvesteringer utgjør av samlede utgifter for de tre kostnadsartene. Den nevnte indikatoren fanger ikke opp endringer i andre utgiftsarter enn de som er nevnt ovenfor, for eksempel overføringer til private og renteutgifter.

Avskrivninger

Avskrivninger, som er et uttrykk for verdiforingelsen på kommunale anleggsmidler, føres i driftsregnskapet, men blir eliminert før regnskapsmessig resultat fastsettes. I brutto driftsresultat gis imidlertid avskrivningene resultat effekt, og kan følgelig brukes for sammenligning med det resultatorienterte regnskapssystem, som primært brukes i privat næringsliv. I KOSTRA blir det benyttet en lineær avskrivningsfunksjon der verdsettingen av kapitalen er basert på anskaffelseskostnaden. Det blir ikke korrigeret for at inflasjon påvirker verdien av kapital som er anskaffet på forskjellige tidspunkt. I KOSTRA belastes avskrivninger den enkelte funksjonen (Kontoklasse 1, art 590). Avskrivningene har en motpost (funksjon 860, art 990), slik at de ikke får virkning for beregning av netto driftsresultat.

Brutto driftsresultat

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter eksklusive renter og avdrag. Brutto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene.
Se gjerne under begrepet "netto driftsresultat" i tillegg.

Brutto driftsresultat = Brutto driftsinntekter - brutto driftsutgifter

Brutto driftsinntekter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene (600..890)-690-790).

Brutto driftsutgifter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene (((010..480)+590)-690-790).

Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge (BNP)

Verdiskapningen i samfunnet måles i nasjonalregnskapet ved bruttonasjonalproduktet.

Ved internasjonale sammenlikninger benyttes vanligvis BNP pr. innbygger som en indikator for velstandsnivået i et land. I BNP for Fastlands-Norge medregnes kun fastlandsøkonomien, dvs petroleumsvirksomhet og utenrikssjøfart er holdt utenom.

Brutto investeringsutgifter

Brutto investeringsutgifter viser investeringsutgifter i investeringsregnskapet korrigeret for fordelte utgifter og internsalg. Brutto investeringsutgifter omfatter alle utgifter til investeringer i fast eiendom, utgifter til vedlikehold etter GKRS sitt regelverk samt utgifter til annet inventar og utstyr. Denne definisjonen bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene (Kontoklasse:0, artene (010...500)-690-790).

Deflator

Veid samlet prisendring i kommunesektoren i prosent fra året før. I deflatoren inngår endringer i lønnskostnader, produktinnsats og bruttoinvesteringer. Deflatoren benyttes av Finansdepartementet og TBU ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter.

Driftsinntekter

Driftsinntektene er summen av skatteinntekter, rammetilskudd, øremerkede tilskudd til løpende drift og gebyrer/salgs- og leieinntekter. Det korrigeres for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp mv (690 og 790). Driftsinntektene er kontoklasse 1 (driftsregnskapet), alle funksjoner og artene ((600... 890) - 690 - 790)". Art 690 er 'Fordelte utgifter' og art 790 er 'Internsalg'. Definisjonen bygger på Kostra.

Driftsutgifter

Driftsutgiftene er summen av lønnsutgifter inkl. sosiale utgifter, inventar og utstyr til driftsformål, andre kostnader til driftsformål, stønader, subsidier og overføringer til stat/andre kommuner/andre fylkeskommuner. Driftsutgiftene er kontoklasse 1, alle funksjoner og artene (010... 480) + 590 - 690 - 790". Art 590 er avskrivninger. Art 690 er 'Fordelte utgifter' og art 790 er 'Internsalg'. Driftsutgiftene (brutto) viser således de samlede driftsutgiftene inkludert avskrivninger korrigert for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp. Definisjonen bygger på Kostra.

Eiendomsskatt

Ny lov om eiendomsskatt ble innført f.o.m. 1.1.2007. Det er kun kommuner som kan skrive ut eiendomsskatt. Eiendomsskatt kan skrives ut i "hele kommunen" eller i "klart avgrensede område som helt eller delvis er utbygd på byvis, eller der slik utbygging er i gang". Kommunene kan også velge å skrive ut eiendomsskatt bare på "verker og bruk". Utskriving av eiendomsskatt på verker og bruk kan også skje i tillegg til utskrivning av eiendomsskatt i områder utbygd på byvis. Kraftanlegg er eksempel på verk og bruk. Herunder hører også vassfall, inklusive kraftstasjoner, overføringsanlegg, fordelingsnett etc. Skatten skrives ut på grunnlag av takst over eiendommen. Skattesatsen må ligge i intervallet mellom 2 og 7 promille. Satsøkninger fra år til år er begrenset til to promilleenheter.

Fast realkapital

Omfatter både materiell produksjonskapital (boliger, andre bygninger, anlegg, transportmidler, maskiner, annet produksjonskapital, livdyr- og frukttrebestand mv.) og immateriell produksjonskapital (lete- og undersøkelseskostnader, EDB-software, varemerke og annen immateriell kapital). Lagerkapital og verdigjenstander (f.eks. edle metaller og antikviteter), som ikke kan brukes gjentatte ganger i produksjonen, regnes ikke som fast realkapital. Det gjør heller ikke naturkapital som ikke er produsert. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Frie inntekter

Frie inntekter er inntekter som kommunene kan disponere uten andre bindinger enn gjeldende lover og forskrifter. Summen av ordinære skatter på inntekt og formue (eksklusive eiendomsskatt) og rammetilskudd inkluderes i inntektsbegrepet. Frie inntekter for ett år kan korrigeres for variasjoner utgiftsbehov (se under "korrigerede frie

inntekter”). Utvikling i frie inntekter over flere år kan korrigeres for oppgaveendringer, prisutvikling og befolkningsutvikling.

Kapitalslit

Uttrykk for den verdiforringelse av realkapital som skjer i løpet av året. Kapitalslitet fremkommer ikke direkte fra kommuneregnskapet, men kan beregnes ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapital i kommuneforvaltningen.

Kapitalutgifter

Kapitalutgiftene omfatter kjøp av fast eiendom og anskaffelse av fast realkapital (bygninger og anlegg, utstyr og inventar).

Kommunalt konsum

Konsum i kommuneforvaltningen beregnes som summen av lønnskostnader, produktinnsats (inkl. reparasjoner og vedlikehold), kapitalslit, produktkjøp til husholdningene, driftsresultat i markedsrettet virksomhet for visse kapitler fratrukket gebyrer. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets definisjoner.

Kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningen er en sektor i nasjonalregnskapet og omfatter kommuner, fylkeskommuner, kommunale og fylkeskommunale foretak (KF/FKF), interkommunale selskaper (IKS) og kirkelige fellesråd. Den gjelder likevel ikke den virksomhet som føres på KOSTRA-funksjonene 320, 330, 373 og 710. Dette regnes som markedsrettede aktiviteter og holdes utenfor forvaltningen. Se for øvrig vedlegg 5.

Korrigerede frie inntekter

Frie inntekter korrigeret for variasjon i utgiftsbehovet. Kommuner med ulik demografisk eller geografisk struktur, vil ha ulikt nivå på kostnadene ved produksjon av samme tjeneste. Indeks som brukes ved korrigering er kostnadsnøkkelen i inntektssystemet. Korrigerede frie inntekter beregnes både med og uten eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter i inntektsgrunnlaget.

KOSTRA

KOSTRA (KOMmune-STat-Rapportering) er et nasjonalt informasjonssystem som gir styringsinformasjon om kommunal virksomhet. Informasjon om kommunale tjenester og bruk av ressurser på ulike tjenesteområder registreres og sammenstilles for å gi relevant informasjon til beslutningstakere både nasjonalt og lokalt. Informasjonen skal tjene som grunnlag for analyse, planlegging og styring, og herunder gi grunnlag for å vurdere om nasjonale mål oppnås. KOSTRA skal forenkle rapporteringen fra kommunene til staten ved at data rapporteres bare en gang, selv om de skal brukes til ulike formål.

Langsiktig lånegjeld

Langsiktige lån har normalt lengre løpetid enn ett år. Lån beregnet for videreformidling til andre instanser/innbyggere, såkalte formidlingsutlån, inngår. Langsiktig gjeld er kontoklasse 2, kapittel (41...45), sektor (00...99). Data hentes fra kommunens balanseregnskap.

Løpende utgifter

Løpende utgifter er definert som lønnskostnader, produktinnsats (vareinnsats), produktkjøp til husholdninger, renteutgifter, overføringer fra kommuneforvaltningen til private og staten, samt utgifter til kommunale foretak.

Nasjonalregnskapet

Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av samfunnsøkonomien. Nasjonalregnskapet gir både en sammenfattet beskrivelse av økonomien under ett, og en detaljert beskrivelse av transaksjonene mellom de ulike deler av økonomien og mellom Norge og utlandet. Statistikk fra en rekke områder stilles sammen og bearbeides i nasjonalregnskapet. Det norske nasjonalregnskapet utarbeides i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land.

Det årlige realregnskapet gir tall for produksjon, produktinnsats, bruttoprodukt, inntektskomponenter og sysselsetting fordelt på næringer, og dessuten tall for konsum, investeringer, realkapital, eksport og import. Det institusjonelle sektorregnskapet beskriver alle økonomiske transaksjoner som berører de institusjonelle sektorene, det vil si finansielle foretak, ikke-finansielle foretak, offentlig forvaltning, husholdninger og utlandet.

Netto driftsresultat

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter, renter og avdrag. Forskjellen mellom brutto og netto driftsresultat viser hvor stor andel av kommunenes inntekter som går med til å betjene renter og avdrag. Netto driftsresultat viser hva kommunene og fylkeskommunene sitter igjen med til avsetninger og investeringer. Netto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene.

Netto driftsresultat = Brutto driftsresultat + resultat eksterne finansieringstransaksjoner + motpost avskrivninger

Brutto driftsresultat = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
((600..890)-690-790) - (((010..480)+590)-690-790).

Resultat eksterne finansieringstransaksjoner = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
(900+905+920) - (500+510+520).

Motpost avskrivninger = Kontoklasse 1, funksjon 860, art 990

Netto gjeld

Netto gjeld omfatter brutto gjeld (kortsiktig og langsiktig) fratrukket finansielle fordringer (bankinnskudd, aksjer og andeler mv.)

Netto renter og avdrag

Netto renter og avdrag er differansen mellom brutto driftsresultat og netto driftsresultat. Se under begrepene "brutto driftsresultat" og "netto driftsresultat".

Nominell vekst

Vekst i løpende kroner fra et år til et annet, det vil si vekst som inkluderer prisstigning.

Næringskatter

Overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringskattene er knyttet til utvinning av råolje og naturgass (produksjonsavgift, arealavgift mv.).

Definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Overskudd før lånetransaksjoner

Overskudd før lånetransaksjoner måles som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens låne- og avdragsutgifter er holdt utenom. Overskuddet før lånetransaksjoner, sammen med evt. omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon. Dersom overskudd før lånetransaksjoner er negativt, kalles det gjerne underskudd før lånetransaksjoner. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produksjonsskatter

Produksjonsskatter er summen av produktskatter og næringskatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktinnsats (vareinnsats)

Verdien av anvendte innsatsvarer og -tjenester i produksjonsaktivitet, unntatt kapitalslit (bruk av fast realkapital). Tidligere betegnet som "vareinnsats". Det foreligger mer presise definisjoner, i første rekke for avgrensningene mot bruttoinvestering i fast realkapital og mot lønnskostnader. Produktinnsatsen gjelder anvendte, og ikke innkjøpte, varer og tjenester. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktskatter

Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktskattene er merverdiavgift, investeringsavgift, bilavgift og bensinavgift. Tidligere betegnet som "varetilknyttede avgifter". Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Realinvesteringer

Tilvekst i realkapital.

Realkapital

Denne posten inneholder alle transaksjoner knyttet til bruttoinvesteringer i realkapital og kapitaloverføringer som resulterer i reallokering av formue. Med realkapital mener vi materiell og immateriell fast realkapital, lagerkapital, verdigjenstander, samt ikke-produsert kapital som naturkapital og immateriell produksjonskapital som patenter mv. Kapitaloverføringer representerer overdragelse av finans- eller realkapitalformue uten noen form for motytelse. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Reell vekst

Vekst i faste priser fra et år til et annet, det vil si vekst eksklusive prisstigning. Se også under begrepet "deflator".

Samlede inntekter innenfor kommuneopplegget

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer fratrukket tilskudd til folketrygden. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten

omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Samlede inntekter

Kommuneforvaltningens samlede inntekter er summen av samlede inntekter innenfor kommuneopplegget, øremerkede overføringer utenfor kommuneopplegget og renteinntekter. Se under "samlede inntekter innenfor kommuneopplegget" for en nærmere definisjon av dette begrepet. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Skatt på inntekt og formue

Omfatter alle tvungne, ikke-gjengjeldte betalinger i kontanter eller naturalier som offentlig forvaltning og utlandet regelmessig pålegger institusjonelle enheters inntekt og formue, samt enkelte periodiske avgifter som beregnes på inntekt eller formue. Skatter på inntekt og formue deles inn i inntektsskatter, og andre løpende skatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Skattøre

Kommunale og fylkeskommunale skattører angir hvilken andel av skatt på alminnelig inntekt for personlige skatteyttere som tilfaller henholdsvis kommuner og fylkeskommuner. Skattørene vedtas årlig av Stortinget ved behandling av statsbudsjettet.

Sysselsatte normalårsverk

Definert som antall heltidssysselsatte personer, pluss antall deltidssysselsatte omregnet til heltidssysselsatte. Antall sysselsatte normalårsverk for lønnstakere framkommer etter omregning til heltid med andel av full stilling eller dellønnsbrøk som vekt. Antall normalårsverk for selvstendige er beregnet med basis i arbeidstid for mannlige selvstendige.

Sysselsatte personer

Antall personer som er sysselsatt i innenlandsk produksjonsvirksomhet. Sysselsatte personer omfatter personer som arbeider deltid, personer som er inne til førstegangs militær- eller sivilarbeidstjeneste, og personer som er midlertid fraværenede fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, permisjon mv. Utenlandske lønnstakere i innenlandsk produksjonsvirksomhet, herunder utenlandske sjømenn på norskeide og innleide skip, er også inkludert i sysselsettingsbegrepet. Sysselsatte personer er gjennomsnittstall over et år (eller kvartal), og er fordelt på næring, yrkesstatus (lønnstakere eller selvstendige), og kjønn.

Underskudd før lånetransaksjoner

Se under begrepet "overskudd før lånetransaksjoner".

Utførte timeverk

Antall timeverk utført av alle sysselsatte i innenlandsk produksjonsvirksomhet innenfor effektiv normalarbeidstid, med tillegg for utført overtid og fradrag for fravær pga. sykdom, permisjon, ferie og

eventuelle arbeidskonflikter. Antall utførte timeverk er også påvirket av kalendermessige forhold (bevegelige helligdager og skuddår). Antall arbeidsdager vil kunne variere med inntil 3 dager fra ett år til neste pga slike kalendermessige forhold.

Utgifter i kommunesektoren

Summen av løpende utgifter og kapitalutgifter. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Vedlegg 8

Utvalgets mandat og sammensetning

Det blir oppnemnt eit berekningsutval til fagleg vurdering av data som gjeld økonomien i kommunane og fylkeskommunane. Utvalet skal leggje fram det best moglege talmessige bakgrunns materialet, med sikte på å kome fram til ein omforeina situasjonsforståing av den økonomiske situasjonen i kommunesektoren.

Bakgrunns materialet bør innehalde ei oversikt over dei tilhøve utvalet meiner er viktige for vurderinga av økonomien i kommunar og fylkeskommunar, og ei vurdering av desse tilhøva og av utviklingstendensane. Vurderingane bør gjelde både kommunane og fylkeskommunane sett under eitt og så langt råd er og gjeva oversyn over variasjonane mellom dei ulike kommunar og fylkeskommunar. Til konsultasjonsordninga og i forkant av regjeringa sine budsjettkonferanser bes utvalet årlig utarbeide notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren, og om den demografiske utviklinga inkludert kommunesektorens utgifter. Utvalet bes vidare om å utarbeide eit notat til konsultasjonsordninga om utviklinga i tjenesteytinga etter at endelege rekneskapstal vert lagt fram.

Så langt utvalet finn det forsvarleg, kan det sjølv ta opp særskilde problemstillingar.

Utvalet skal arrangere opne fagseminar.

Utgreiingane frå utvalet skal avgjevast til Kommunal- og regionaldepartementet.

II

Utvalet skal vere breitt samansett. Oppnemninga gjeld inntil vidare, men ikkje ut over 3 år. Kommunal- og regionaldepartementet har fullmakt til å løyse medlem frå vervet og til å oppnemne nye medlem.

III

Kommunal- og regionaldepartementet har fullmakt til å gje nærare retningsliner for arbeidet i utvalet innanfor rammene av mandatet.

IV

Kommunal- og regionaldepartementet leiar sekretariatsarbeidet for utvalet.

Utvalget har for tiden følgende sammensetning

Utvalgsmedlemmer:

Professor Lars-Erik Borge, NTNU, leder
Sjeføkonom Per Richard Johansen, KS
Fagsjef Pål Hernæs, Oslo kommune
Økonomisjef Thor Fjellanger, Sandefjord kommune
Økonomisjef Lise Solgaard, Vest-Agder fylkeskommune
Førsteamanuensis/forsker Jon H. Fiva, Høyskolen BI
Førsteamanuensis/forsker Lars Håkonsen, Høgskolen i Telemark/Telemarksforskning
Professor Bjarne Jensen, Høyskolen i Hedmark/Fagforbundet
Seksjonssjef Irene Arnesen, Statistisk sentralbyrå
Seniorrådgiver Helga Birgitte Aasdalen, Finansdepartementet
Avdelingsdirektør Ellen Cathrine Arnesen, Kunnskapsdepartementet
Fagdirektør Liv Klyve, Helse- og omsorgsdepartementet
Underdirektør Grete Lilleschulstad, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Sekretariatet:

Seniorrådgiver Trond Hjelmervik-Hansen, KS
Fagsjef Rune Bye, KS
Seniorrådgiver Frode Borgås, Statistisk sentralbyrå
Rådgiver Jostein Birkelund, Statistisk sentralbyrå
Førstekonsulent Siri Lozano-Handelsby, Statistisk sentralbyrå
Utredningsleder Anders Harildstad, Finansdepartementet
Seniorrådgiver Arild Kormeseth, Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Seniorrådgiver Even Vaboen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Seniorrådgiver Sigurd Steinsund Pedersen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Seniorrådgiver Torill Sundland, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Utgitt av:
Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
www.publikasjoner.dep.no
Tlf.: 22 24 20 00

Husk å oppgi publikasjonskode: H-2321 B

Rapporten er tilgjengelig på internett:
<http://www.regjeringen.no/tbu>

Forsidebilde: www.colourbox.no

Trykk: DSS - 05/2014 - 1200